

DEPORTERBART ARBETE

**Hur hotet om geografisk exkludering producerar foglig
arbetskraft**

DEPORTABLE LABOUR
How the Threat of Geographical Exclusion Produces
Yielding Labour

Ammar Khorshed

Sammanfattning

Den svenska migrationspolitiken som grundar sig på FN:s flyktingkonvention har sedan 1990-talet blivit allt mer restriktiv. Klassificeringen av immigranter som icke skyddsbehövande har stramat åt de reguljära immigrationsvägarna, för att ta sig in till och vistas inom det svenska territoriet. Den defensiva hållningen är en del av den alleuropeiska politik, som med militaristiska och juridiska medel avser att begränsa immigrationen, vilket resulterar i att en del av immigranterna antar irreguljära strategier. Irregulariteten och det ständigt närvarande hotet om geografisk exkludering får konsekvenser för immigranternas liv och aktiviteter.

Det är denna grupp, i uppsatsen benämnda som deporterbara, som är uppsatsens huvudsakliga studieobjekt. Studien riktar in sig på de deporterbaras situation på arbetsmarknaden och analyserar den roll som gruppen spelar i den postindustriella ekonomin.

Uppsatsen är intensiv och till viss del normativ. Den använder sig av en kvalitativ metod. I första hand används intervjumaterial och en uppsättning av offentliga dokument som analyseras utifrån teorier som behandlar deporterbaras exkludering och den post-fordistiska arbetsmarknaden. Intervjuer med deporterbara, fackföreningar och gränspoliserna genomfördes i Malmö, samt med en riksdagspolitiker.

Migrationspolitiken exkluderar och disciplinerar immigranter med sin lagstiftande, diskursiva övervakande och våldsutövande makt. Ansträngningarna för att geografiskt exkludera migranter kan inte stoppa immigrationen, istället producerar staten deporterbarhet. De deporterbaras dagliga aktiviteter utsätter dem för en ständigt närvarande risk att arresteras och geografiskt exkluderas. Statens övervakning och kriminalisering disciplinerar de deporterbara i sitt dagliga liv. Myndigheterna har inriktat övervakningen på arbetsplatserna, vilket utsätter de deporterbara för större risker på arbetsmarknaden. Denna övervakning skapar en foglig arbetskraft.

Exkluderingen från det reguljära samhället, driver de deporterbara mot irreguljära samhällsinstitutioner. De tvingas arbeta informellt och utsätts där för djup exploatering på grund av avsaknaden av effektiva reglerande krafter. Statens repression tvingar de deporterbara djupare ner i informalitet vilket arbetsgivarna kan utnyttja till att hålla nere kostnaderna för och öka flexibiliteten hos arbetskraften. Möjligheterna att byta ut arbetarna utan någon kostnad möjliggör för arbetsgivarna att undvika att betala för arbetets reproduktionskostnad. Reproduktionskostnaderna betalas av de deporterbara, liksom omsättningskostnaderna som betalas till flyktingsmugglare och administreras av staten via deportationer och reproduktion av deporterbarhet.

Den postindustriella ekonomin har polariserat arbetsmarknaden och ställt krav på ökad flexibilitet bland de undre skikten av arbetskraften. Exploateringen av de

deporterbaras arbete fungerar som en flexibilitetshöjande och kostnadsreducerande informaliseringstrategi. Den re Commodifierar, återknyter de sociala och ekonomiska rättigheterna och förmånerna till arbetskraftens marknadsvärde.

Även den kontrollerade arbetskraftsinvandringen, som legitimeras genom att illegalisera den okontrollerade immigrationen, är en informaliseringstrategi. Den villkorar rätten till att vistas på det svenska territoriet med Commodification av individernas arbete.

Migrationspolitiken och dess verkställande formar en utbytbar underklass på den informella arbetsmarknaden, som erbjuder näringslivet maximal flexibilitet och kostnadsreduktion.

För att kontra segmenteringen av arbetsmarknaden måste fackföreningsrörelsen försvara enigheten bland arbetarklassen. För att motverka Commodificationen bör det ekonomiska trycket på de deporterbara mildras via sociala och ekonomiska förmåner, samt möjligheten att organisera sig.

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Bakgrund	1
1.2	Problemformulering	2
1.3	Syfte, frågeställning och hypotes	3
1.3.1	Syfte	3
1.3.2	Frågeställning	3
1.4	Hypotes.....	3
1.5	Avgränsning	4
1.6	Disposition	5
2	Metod	6
2.1	Metodologiska avväganden.....	6
2.2	Terminologi.....	7
2.3	Urval.....	8
2.4	Intervjuer	9
2.5	Material	10
3	Teori	12
3.1	Fortifikation och produktionen av deporterbarhet	12
3.2	Deporterbarhet som tillstånd	14
3.3	Deporterbart arbete.....	15
3.3.1	Försvagad arbetskraft	15
3.3.2	Sanktioner.....	15
3.3.3	Reglering	16
3.3.4	Fackliga strategier	17
3.4	Regularisering	17
3.5	Informalisering och den duala arbetsmarknaden	18
3.5.1	Ekonomisk strukturomvandling	18
3.5.2	Segmenterad arbetsmarknaden.....	19
3.5.3	Kritisk teori	19
3.5.4	Den informella ekonomin.....	20
3.5.5	Commodification.....	20
3.5.6	Informaliseringsstrategier.....	21

4	Empiri	22
4.1	Migrationspolitiska trender	22
4.2	Schengen och EU	23
4.3	Svensk migrationspolitik	24
4.3.1	Politiskt perspektiv	24
4.3.2	Myndighetsperspektiv	25
4.3.3	Fackligt perspektiv	27
4.4	Deporterbarhet	29
4.4.1	Arbetsliv	29
4.4.2	Arbetsmarknad	30
4.4.3	”Reapris”	31
4.4.4	Flexibelt arbete	32
4.4.5	Socialt liv	33
5	Analys	36
5.1	Disciplinerande produktion av deporterbarhet	36
5.1.1	Producerande politik	36
5.1.2	Producerad kvantitet	37
5.1.3	Disciplinerande verkställighet	38
5.2	Deporterbarhet som informaliseringsstrategi	39
5.2.1	Postindustriell exploatering	39
5.2.2	Informalisering av deporterbart arbete	39
5.2.3	Förtjänst	40
5.2.4	Legitimering av kontrollerad informalisering	41
5.2.5	Dual informaliseringsstrategi	41
5.3	Utbytbar vara	42
5.3.1	Omsättningskostnad	42
5.3.2	Reproduktionskostnad	42
5.4	Klassanalys	43
5.4.1	Omvänd klassmobilitet	43
5.4.2	Informell underklass	44
5.4.3	Statlig klassindelning	45
5.5	Decommodification	46
5.5.1	Välfärdsstatens formaliseringsansträngningar	46
5.5.2	Facklig kamp	46
5.5.3	Omförhandling	47
5.5.4	Decommodificationsmetoder	48
6	Slutsats	50
7	Tidigare och framtida forskning	52
8	Referenser	53
8.1	Litteratur, dokument och statistik	53
8.2	Intervjuer och konversationer	57

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Sverige undertecknade 1954 FN:s flyktingkonvention som förbinder landet till vissa åtaganden gentemot immigranter (Regeringskansliet 2010) och är grundläggande för asylpolitiken (bl.a. prop. 1996/97:25 s. 82f). Enligt konventionen är en flykting någon som inte vill återvända till sitt ursprungsland till följd av en välgrundad rädsla för att bli förföljd på grund av etnicitet, religion, nationalitet, social tillhörighet eller politisk åsikt. De länder som undertecknat konventionen förbinder sig att skydda flyktingar enligt denna definition, även om individen skulle ha rest in i eller vistas i landet olagligt. (UNHCR 1951/2010: 3)

Den ”välgrundade rädslan” varpå flyktskälens vilor kan dock vara omtvistad. Myndigheter och rättsväsendet ansvarar för att pröva om rädslan är välgrundad eller ej, vilket i vissa fall inte sammanfaller med individens anspråk på att ha rätt till flyktingstatus. Det kan därmed uppstå en motsättning mellan å ena sidan nationalstatens suveräna rätt att kontrollera sitt geografiska territorium och å andra sidan individens rätt att i enlighet med flyktingkonventionen få asyl inom samma territorium.

2006 genomgick asylprövningsprocessen en omfattande förändring (Regeringskansliet 2010). Riksdagen beslutade att avskaffade Utlänningsnämnden och införde migrationsdomstolar och en migrationsöverdomstol som ska överpröva Migrationsverkets beslut i bland annat asylärenden. Denna förändring kom till som en följd av en minskad tillit till Utlänningsnämndens prövning och en önskan om mer öppenhet (Regeringen 2004: 1, 105) och ”att kraven på rättssäkerhet, enhetlighet och förutsebarhet skall kunna uppfyllas” (Ibid. s. 108).

Trots denna förändring kvarstår meningsmotsättningen mellan staten och individen. Detta visar sig i det faktum att en del av de immigranter som får avslag på sin asylansökan väljer att avvika från myndigheterna och stanna kvar inom landets territorium utan tillstånd. Denna grupp inkluderas inom begreppet *irreguljära immigranter*, vilket antyder att de tagit sig in eller vistas inom nationalstatens territorium via ”onormala” metoder. Khosravi (2006) karakteriserar de irreguljära immigranterna som att de inte är registrerade av myndigheterna. De består av före detta asylsökande som stannat kvar efter att de fått avslag och utvisningsbeslut, människor som stannat kvar i landet efter att visumet upphört att gälla samt immigranter som tagit sig in och vistas i landet utan myndigheternas kännedom. (Ibid. s. 289)

Kunskapen om denna grupp som vistas i landet ”illegalt” är begränsad, men det finns en bred uppfattning om att de är marginaliserade vilket framgår genom denna uppsats. Eftersom de försöker att undvika myndigheterna av rädsla för

deportation är det svårt att finna några pålitliga data (McKay, et al. 2011: 94; Khosravi 2006: 291), men uppskattningarna av antalet personer i denna situation varierar mellan 10 000 och 50 000 (Socialstyrelsen 2010: 268; SOU 2011:48, s. 88). Det relativt stora antalet i kombination med att illegalisering och hotet om geografisk exkludering försätter personerna i en utsatt situation, motiverar forskning kring fenomenet.

1.2 Problemformulering

Den europeiska migrationsdiskursen tog en ny riktning efter sovjetunionens kollaps. Rädslan för ökade migrationsflöden gav upphov till en defensiv beredskap gentemot immigranter, präglad av säkerhetsbekymmer och försvarsinställning av en slags homogen inhemsk kultur. Under 1990-talet ökade asylansökningarna när migranter såg det som sin enda chans att migrera till väst. EU-stater har tagit till strategier för att på olika sätt begränsa möjligheterna att söka asyl och förhindra att immigranter tar sig till deras territorier på irreguljär väg. Dessa defensiva strategier har inneburit ett uppsving för människosmuggling och en ökad sårbarhet och risk för exploatering bland de som försöker att immigrera till Europa. En del av de som har nekats asyl har valt irreguljära metoder för att immigrera och leva, exempelvis som *deporterbara* (definieras i avd. 2.2). (Doomernik 2004: 37-41)

De som nekats asyl i Sverige anses följaktligen av rättsväsendet sakna välgrundad rädsla för förföljelse. Om rädslan för att bli förföljd är ”välgrundad” eller ej, är den tvistefrågan som ligger till grund för immigranternas nuvarande och framtida livssituation. Avvikandet från i lagkraftvunna domstolsbeslut är ett indirekt ifrågasättande av rättsväsendets reliabilitet och legitimitet – dess förmåga att avgöra asylskäl samt dess auktoritet. Socialstyrelsen (2010) uppmärksammar det dilemma som politiken kan stå inför när människor vistas i landet illegalt – å ena sidan migrationspolitiska mål och å andra sidan mänskliga rättigheter och socialpolitiska mål (s. 268f).

Enligt FN:s flyktingkonvention förbinder sig stater att värna om flyktingarnas sociala, juridiska och ekonomiska rättigheter så som rätten till utbildning, tillgång till rättsväsendet och möjligheterna till arbete. Flyktingars rättigheter till boende, till offentligt finansierad utbildning liksom på arbetsmarknaden får inte skilja sig från medborgarnas rättigheter. (UNHCR 2010: 3, 22, 24f)

Skilda bedömningar om migrantens grund till rädsla mellan staten och individen försätter migranten, som ändå väljer att stanna, i en situation av illegalitet. När immigranten inte anses vara en flykting, men trots det väljer att stanna, omfattas han eller hon inte av de konventionsstadgade rättigheterna. De som vistas i landet illegalt saknar också rätten att arbeta. Kriminaliseringen av migrantens arbete tvingar denne att arbeta utanför den formella arbetsmarknaden för att försörja sig. (Socialstyrelsen 2010: 271). Hamid (2011, intervju) motiverar sitt informella arbete med att ”*för mig var det en kamp för att överleva*”.

Kriminaliseringen av migrantens aktiviteter upprätthålls med det ständigt närvarande hotet om utvisning, risken för geografisk exkludering från landets territorium. Holgersson (2011) beskriver migrantens situation som ”[u]tvisningsbarhet är ett tillstånd, att passera är en konstant sysselsättning” (s. 147). Villkoren för försörjning och överlevnad blir ett kontinuerligt passerande som exponerar immigranten för hot mot sin vistelse i landet.

1.3 Syfte, frågeställning och hypotes

1.3.1 Syfte

Uppsatsen avser att redogöra för några aspekter kring de deporterbaras situation med fokus på arbetsmarknaden. Syftet är att med teorier som avhandlar deporterbaras exkludering och den post-fordistiska arbetsmarknaden (se avd. 3.5) klargöra några av de implikationer som migrationspolitiken och dess upprätthållande¹ får för de deporterbaras situation på arbetsmarknaden och roll i ekonomin.

1.3.2 Frågeställning

Huvudfrågeställningen för uppsatsen: Hur påverkar hotet om geografisk exkludering de deporterbaras situation i arbetslivet?

Underfrågeställningar:

- Hur skapas deporterbarheten och hur upprätthålls den?
- Vilka ekonomiska och sociala processer ligger till grund för de deporterbaras arbete?
- Vad karaktäriserar deporterbarheten och vilka implikationer kan den få?

1.4 Hypotes

Grunden för uppsatsens hypotes hämtas bland annat ur Bacons (2008) utförliga redogörelse för hur illegaliteten och deporterbarheten är en avgörande försvagande faktor för arbetare i USA. Att ständigt leva och arbeta under risken för geografisk exkludering försvagar rimligtvis förhandlingsstyrkan och möjligheterna att ställa krav på goda arbetsvillkor och lön. När deporterbara dessutom inte tillåts arbeta på den formella reglerade arbetsmarknaden utelämnas de som individer till arbetsgivarnas önskemål och marknadskrafternas krav via

¹ Min översättning av engelskans träffsäkrare term *enforcement*.

den informella arbetsmarknaden. Deporterbarhet bör således ha en försvagande effekt på arbetskraften och kan forma en underklass på arbetsmarknaden.

1.5 Avgränsning

Populationen för denna studie är de människor som på grund av avsaknad av erforderliga tillstånd befinner sig inom Sveriges territorium "illegalt". Därmed lever de under ett ständigt hot att geografiskt exkluderas från territoriet. Khosravi (2006) menar att irreguljära immigranter i Norden i första hand består av asylsökande som fått avslag. "Irregularitet är en produkt av den svenska asyl- och migrationspolitiken". (Ibid s. 290f)

2008 införde Sverige nya regler om utökade möjligheter för kontrollerad arbetskraftsinvandring från tredje land², där immigranternas uppehållstillstånd i hög grad är knutet till arbetsgivarens behov (Regeringen 2008: 1). Även denna grupp kan anses vara under hotet att potentiellt bli deporterbar eftersom dess möjligheter att vistas i landet beror på arbetsmarknadens efterfrågan av individernas kompetens. Delvis eftersom lagen är ny och ännu är svår att utvärdera, kommer uppsatsen inte att fördjupa sig kring denna grupp av immigranter.

Studien kommer inte att diskutera skälen till varför människor går emot myndigheternas och rättsväsendets beslut och väljer att stanna kvar i landet, eftersom det inte förefaller vara relevant för att besvara frågeställningen och uppfylla syftet. Uppsatsens fokus kommer att ligga på de deporterbaras situation och roll på arbetsmarknaden, även om andra sociala och rättsliga aspekter av nödvändighet vägs in.

Ambitionen med uppsatsen är inte att generalisera, utan att belysa specifika aspekter kring hur olika processer formar studiefenomenets roll i samhället. Det är inte möjligt att sträva efter kvantifierbara resultat eftersom det saknas tillförlitlig kvantitativ data.

Migrationspolitiken beslutas på nationell och europeisk nivå, men myndigheternas verkställande av politiken genomdrivs med varierande intensitet i olika städer. I Malmö, där denna studie genomfördes, har polisen infört effektivare metoder, som kan förstärka verkställandet och konsekvenserna i staden (se avsnitt 4.3.2). Den informella arbetsmarknaden som deporterbara är aktiva i är mer omfattande i större städer (se Sassen 1994: 2294f) och sociala nätverk attraherar deporterbara till de större städerna (se avsnitt 5.5.4). Därför är Malmö som en av landets största städer väl lämpad för en studie om deporterbarhet.

² Medborgare i länder utanför EU

1.6 Disposition

Uppsatsen börjar med en inledning (1), som följs upp av ett metodkapitel (2) där metodologiska och terminologiska val samt urvalet diskuteras och motiveras. Även tillvägagångssättet och eventuella problem under arbetsprocessen redogörs och diskuteras. Kapitel (3) utformar det teoretiska ramverket som tillsammans med empirin (4) utgör det material som analysen (5) grundar sig på. Uppsatsen avrundas med slutsatser (6) och ett kapitel som kort redogör för tidigare forskning och förslag för framtida forskning (7).

2 Metod

2.1 Metodologiska avväganden

Den intensiva forskningen fokuserar på individernas roller och relationer i samhället och ger oss kausala svar på vilka mekanismer som ligger bakom studiefenomenet, medan den extensiva forskningen endast klargör fenomenets omfattning och möjliggör generaliseringar (Cloke, et al 2004: 289f). Eftersom uppsatsens syfte inte är att kvantifiera, utan att förstå kausala mekanismer för att uttolka studieobjektets roller i en vidare ekonomisk och social kontext, är den intensiva forskningen lämpligast.

Eftersom studiefenomenet inte varit föremål för någon omfattande forskning tidigare är det lämpligt att utföra en mer utforskande studie. *Explorativ forskning*³ används för att utforska och utveckla idéer kring relativt outforskade problem och fenomen. Kvalitativ metod lämpar sig väl för explorativ forskning. (Neuman 2011: 38f)

En kvalitativ studie med få intervjuer kan finna möjliga tolkningar, men inte generaliseringar. Den kan visa på förekomsten av ett fenomen, men inte kvantifiera. Även om observationerna är få kan fenomenet genom att grundas empiriskt sägas existera. (Esaiasson, et al. 2009: 189f)

Tolkningen av uppsatsmaterialet kan därför inte göra anspråk på att vara allmängiltigt, utan snarare visa på förekomsten av specifika processer och samband.

Kvantitativ metod är inte objektiv och värdeneutral. Därför kan den kvalitativa metoden svårligen kritiseras för att brista i detta avseende jämfört med den kvantitativa. Ingen av metoderna möjliggör undvikandet av subjektivitet. (Winchester 2005: 12-13)

Cloke, et al. (2004) återger Habermas påstående om att ”vetenskapsproduktion aldrig är neutral, utan alltid förbunden med specifika sociala intressen” (s. 309, författarens översättning). Uppsatsen är inte neutral, eftersom den dels är kritisk mot olika samhällsaktörer samt tar ställning i en konflikt mellan aktörerna. Lagar behandlas inte som allmängiltiga, utan de kan mycket väl brytas om de upprätthåller processer som leder till negativa humanitära konsekvenser. Uppsatsen tar ställning till de exkluderades favör samt föreslår konstruktiva strategier för hur deras situation kan underlättas. Därmed är detta delvis en *normativ studie*, som enligt Esaiasson, et al (2009) innebär att den har en

³ Översättning av engelskans exploratory research.

”målsättning att komma fram till hållbara principer för mänskligt agerande” (s. 44). Eftersom migrationspolitiken antingen konstitueras av nationalistiska politiska diskurser (Baldwin-Edwards 2008: 1456f) eller av ekonomiska mål (se Bacon 2008; mfl.) är det inte särskilt oroande att denna uppsats tar politisk ställning.

2.2 Terminologi

Denna avdelning diskuterar och motiverar val av termer samt dess eventuella implikationer. Det finns ingen neutral benämning, därför är det viktigt att överväga terminologin (Holgersson 2011: 18).

Baghir-Zada (2009) använder i sin studie termen ”illegala” för att benämna studiepopulationen. Han förklarar detta med att de själva sällan hade problem med benämningen, snarare var det de personer som arbetar med de deporterbara som reagerade negativt. (Ibid. s. 123f) Även om Baghir-Zada inte förolämpar deporterbara med sin benämning, missar han att reflektera över konsekvenserna av forskningens etablerande av specifika begrepp och därmed föreställningar i samhällsdebatten.

Ord och termer uppfattas olika beroende på kontext, situation och individers erfarenheter och förförståelse. Det är viktigt att reflektera över och anpassa terminologin för att dels inte legitimera oönskade föreställningar och även för att respektera respondenterna och deras situation. Som forskare är man skyldig att inte bidra till stigmatisering av grupper. ”Illegal” invandrare implicerar att de deporterbara är kriminella, vilket de flesta inte är i rättslig mening. Sådana benämningar legitimerar intoleranta och rasistiska politiska attityder samt riskerar att stärka lagstiftarnas diskursiva makt. (McKay 2011: 49ff; Khosravi 2006: 284; Holgersson 2011: 130)

Holgersson (2011) tillägger att olika benämningar ”är kopplade till specifika diskurser, och beroende på vilken av dem som företräde kan diametralt olika åtgärder motiveras” (s. 12). Invandrare har i samhällsdiskursen kommit att få en etnocentrisk klang (Khosravi 2006: 285). Begreppet ”papperslös” är vagt och har i Sverige inte den betydelse som dess franska ursprung *sans papier* har (Ibid. s. 284f). En papperslös är inte nödvändigtvis någon som är deporterbar.

”Gömda flyktingar” belyser att personerna är rumsligt avskiljda från övriga invånarna, att de ”lever under jord”. Men gruppen är enbart gömd i den meningen att den står utom statens kontroll och beskydd, men den är inte dold i fysisk mening utan är ofta aktiv i det offentliga rummet. (Holgersson 2011: 112-114)

Att använda benämningen ”flykting” är problematisk då den innebär ett förkastande av myndigheternas och rättsväsendets bedömning av asylskälen. Migrationsverkets presstjänst reagerade distinkt på benämningen av personerna som flyktingar, man menade att de inte är flyktingar eftersom de fått avslag på sina asylansökningar.

Holgersson (2011) väljer att använda begreppet ”icke-medborgare” för att benämna populationen för sin studie (s. 17). Denna benämning inbegriper även de som inte står under ett omedelbart hot att geografiskt exkluderas, exempelvis

arbetskraftsinvandrare, utbytesstudenter, turister och asylsökande. ”Utvisningsbara” refererar till att gruppen lever under hotet om utvisning (Holgersson 2011: 18f). Denna studie använder begreppet *deporterbara* eftersom det tycks vara det mest precisa för syftet, men också för att det belyser gruppens utmärkande tillstånd – det ständigt närvarande hotet om geografisk exkludering, eller *deporterbarhet*.

Irregularitet är en mer formell beteckning som är motsatsen mot det reguljära, eller ”normala”. I uppsatsen används irreguljär immigrant om någon som kringgått de formella regleringarna för inträde och vistelse inom ett territorium. Alla irreguljära immigranter är inte deporterbara, även om de senare är en del av de förstnämnda. Irreguljärt arbete betonar att arbetet dels är informellt, men också att det utförs av en irreguljär person. Den informella ekonomin sysselsätter nämligen även reguljära personer. Formellt arbete används för att beteckna det arbete som utförs i enlighet med den fordistiska kompromissens arbetsmarknadsrelationer (se avsnitt 5.2.1).

2.3 Urval

De deporterbara respondenterna knöts an med ett så kallat snöbollsurval. Snöbollsurval utgår ifrån ett fåtal individer som i sin tur kan involvera fler från sitt sociala nätverk i studien. Fördelen med denna teknik är att den möjliggör för intervjuaren att finna personer med specifika erfarenheter och kan också gynna respondenternas tillit. (Valentine 2005: 117)

Deporterbara är en grupp som lever under speciella förhållanden och som rimligtvis saknar tillit till det reguljära samhällets aktörer. Därför passar snöbollsurval väl för att knyta till sig denna grupp. Deporterbara är en dold grupp, vilket innebär att det dessutom saknas alternativ till snöbollsurval (Khosravi 2006: 285).

För att knyta an deporterbara respondenter kontaktades två individer, ”gatekeepers”, som är aktiva i en flyktingförening. Gatekeepers kan med avsikt förhindra kontakten med personer som ger en för dem oönskad röst (se Valentine 2005: 116f). Studiens gatekeepers roll i en förening som aktivt försöker stödja och uppmärksamma de deporterbaras situation skapar ett bias, att de troligen förmedlade intervjupersoner som befinner sig i en svår situation, vilket är önskvärt för denna studie.

Khosravi (2006: 285) förklarar att den språkliga barriären begränsade hans urval till endast en etnisk grupp (s. 285). Även om denna studie också drogs med denna begränsning, utgör inte det något problem. Urvalet gör inget anspråk på att vara representativt för hela populationen av deporterbara. Av de fem deporterbara som intervjuades var alla män, tre från Iran, en från Irak och en från Afghanistan. Åldersspannet var mellan 28 och 53 år. Ytterligare en respondent har aldrig varit deporterbar, men hon är en del av den sociala kontext som de deporterbara respondenterna tillhör.

De språkliga barriärerna överbyggdes med författarens språkkunskaper och via en tolk. Tolken hade en personlig relation till respondenterna samt en bias som möjligen innebar att vissa svar betonades och framhövdes, medan andra tonades ned. Även om relationen kan hämma att vissa åsikter uttrycks, tycks det inte ha varit något problem då kontroversiella berättelser om exempelvis smuglingsavgifter och sexuella trakasserier framkom. Tolken agenda är inte heller ett problem (se stycket om gatekeepers).

Valet av politiska respondenter var problematiskt. De högst ansvariga för migrationspolitiken kontaktades ej, eftersom författarens förutfattade mening var att de inte skulle ta sig tid till intervjuer. Efter kontakt med en lokal representant för det dominerande regeringspartiet blev svaret att de inte kunde finna någon respondent. Det största oppositionspartiet hänvisad dock till den nationellt högst ansvarige för migrationsfrågorna, vilket möjliggjorde en telefonintervju med riksdagsledamoten.

En annan urvalsteknik utgår från *centralitet*, att välja den mest centrala personen i sammanhanget (Esaiasson, et al. 2009: 291). Denna teknik användes vid rekryteringen av respondenter från fackföreningarna och gränspolisen.

De fackliga representanterna var tillgängligare än politikerna. Intervjuer gjordes med de regionala representanter som ansågs ha den bästa kännedomen i frågor rörande deporterbara för var och en av de två fackföreningsavdelningarna.

Migrationsverket meddelade via sin presstjänst att de inte har något ansvar för deporterbara, eftersom de aktuella "återvändandeärenden" som gäller personer som har "avvikit" överlämnas till polisen. Därför var den intervju som gjordes med den biträdande chefen för den regionala gränspolisen viktig för att få ett myndighetsperspektiv över upprätthållandet av deporterbarheten.

2.4 Intervjuer

Den viktigaste delen av det empiriska materialet samlades in med kvantitativa semistrukturerade intervjuer. Inför intervjuerna informerades respondenterna om att de inte behöver motivera om de önskar undvika att besvara en fråga, detta för att undvika återhållsamhet. De namngivna respondenterna erbjöds också respondentvalidering av de semitranskriberade intervjuerna av samma skäl samt av forskningsetiska skäl. Uppsatsen använde en liknande intervjuteknik som den Valentine (2005) beskriver. Intervjun inleds med en konkret och deskriptiv fråga för att få ett friare och utförligare samtal. Allt eftersom intervjun fortgår ställs mer abstrakta och känsliga frågor. Intervjun avrundas med mer lättsamma frågor för att avsluta med en vänligare ton. (Ibid. s. 119f)

Två utav intervjuerna var gruppintervjuer med två respondenter. Conradson (2005) framhåller att gruppintervjuer med fokusgrupper blottlägger deras verklighetsuppfattningar, åsikter, kunskaper och konfliktlinjer (s. 131). Gruppintervjun var mer problematisk än givande. Det är svårt att avgöra hur respondenternas utsagor påverkades av den andra respondenten (som i bägge fallen var bekanta). Men den debatt som uppstod när den ena respondenten

försökte förhindra den svarande att berätta om att hon hade drabbats av sexuella trakasserier på sin arbetsplats (från Hassan; Parisa 2011, intervjuer) kan dock ge en fingervisning om att gruppintervjuer kan vara problematiska när känsliga teman diskuteras. Conradson (2005) varnar för att en ”naturligt” sammansatt fokusgrupp riskerar att leda till att de existerande hierarkierna mellan respondenterna skapar en rädsla för att uttrycka impopulära åsikter (s. 134f).

Respondenternas tillstånd som deporterbara och den ständigt närvarande rädslan för att arresteras och geografiskt exkluderas kräver aktsamhet under studieprocessen. Det finns en risk för att uppsatsen bidrar till exkludering genom dokumentation (se avd. 3.1), om information som riskerar att röja respondenternas geografiska rörelsemönster offentliggörs.

Problematiken aktualiserades under en intervju då en respondent invände mot en fråga om vilka branscher som han arbetar och har arbetat i. Han var oroad över att uppsatsens offentliggörande av denna information kan underlätta för myndigheterna i sitt sökande efter deporterbara (Rahim 2011, intervju). Denna problematik är svårhanterlig. Men den information som presenteras i detta avseende är inte unik, utan förekommer i annan akademisk litteratur och i offentliga rapporter.

Risken för arrestering och deportation innebar att stor vikt måste läggas på att minimera riskerna för respondenterna. Anonymitet bör erbjudas, man bör undvika att avslöja namn, arbetsplats eller andra uppgifter som riskerar att röja respondenternas identiteter. (McKay, et al. 2011: 53)

Namnen på de deporterbara i uppsatsen är fingerade och inga namn eller lokaliseringar för respondenternas arbetsplatser har delgivits (utöver branschen). Av någon anledning önskade även den biträdande chefen för gränspolisen i Malmö att delvis dölja sitt namn. Han medgav till att förnamnet, första bokstaven i efternamnet och befattningen kunde offentliggöras.

2.5 Material

Uppbyggandet av det teoretiska ramverket var problematiskt eftersom det saknas omfattande forskning på området med likartad infallsvinkel som den här uppsatsen har. Därför monterades studiefenomenet isär för att möjliggöra ett konstruerande av teoretiska resonemang kring varje del av fenomenet. De tre huvudkategorierna som teorin omfattar är 1) produktion av deporterbarhet, 2) den post-fordistiska arbetsmarknaden och 3) deporterbarhet som tillstånd.

Det primära empiriska materialet består i huvudsak av kvalitativa intervjuer från deporterbara, politiker och representanter från gränspolisen och fackföreningar. Materialet från politikerna blev inte så berikande som förväntat. Dels ansåg sig politiker inte ha tid att bli intervjuade och gav korta svar via e-mail (Gustafsson 2011, intervju), eller så besvarade de frågorna kortfattat och allmänt (Jansson 2011, intervju). Därmed urvattnas den kvalitativa forskningens vinster i form av mer intensiv information. Detta kompenseras dock av uttömmande svar från såväl fackföreningar som polisen och de deporterbara. Även om den

kvalitativa intensiva studiemetoden är bäst lämpad för uppsatsens syfte, hade mer extensiv kvantitativ metod kunnat komplettera materialet med intressant och unikt material. Detta är dock inte möjligt av praktiska skäl.

Det sekundära materialet används främst för att utforma den kontextuella ramen och redovisa produktionen och reproduktionen av deporterbarhet. Materialet har hämtats ur akademisk litteratur (exempelvis McKay, et al 2011; Holgersson 2011; Doomernik 2004; m.fl.) och offentliga dokument främst från myndigheter, politiska organ och intresseorganisationer (EU-organ; Migrationsverket; regeringen; LO; m.fl.). Bland det sekundära materialet förekommer också kvantitativ data som dock har en perifer roll.

För att beräkna antalet deporterbara har man tidigare använt statistik för registrerade återvändande och jämfört med antalet avslagna uppehållstillstånd. Beräkningarna missar dock dubbelräkningar. (McKay, et al. 2011; 97)

Därför används i denna studie antalet återvändandearenden, istället för avslagna asylansökningar (utgångna preskriptionstider möjliggör för flera ansökningar per person), för att uppskatta flödet och förändringen av stocken av deporterbara.

3 Teori

Teorikapitlet innehåller teoretiska resonemang som utgår ifrån en operationalisering av begreppen i frågeställningen, risken för geografisk exkludering (deporterbarhet) och arbetsliv.

Deporterbarhet, eller ”[u]tvisningsbarhet är ett tillstånd, att passera är en konstant sysselsättning” (Holgersson 2011: 147). Citatet antyder att deporterbarhet är ett tillstånd som personer befinner sig i när de vistas i landet irreguljärt. Som deporterbara riskerar de geografisk exkludering under sitt ”passerande”, eller sina vardagliga aktiviteter däribland arbetet. Irregulariteten i sin tur är ett resultat av staters införande av restriktiv migrationslagstiftning och verkställande organ (Düvell 2011: 276). Kapitlet behandlar deporterbarhetens kännetecken och dess bakomliggande orsaker.

Begreppet arbetsliv kan brytas ned i två samverkande beståndsdelar, deporterbaras sociala liv och deras ekonomiska aktivitet. Operationaliseringen av begreppet inbegriper teori om den postindustriella ekonomin med en arbetsmarknad i förändring, och den deporterbaras roll som arbetskraft och social varelse inom denna kontext.

3.1 Fortifikation och produktionen av deporterbarhet

Illegal immigration existerar på grund av staters försök att begränsa immigrationsflödet. Den är ett resultat av en obalans mellan utbudet av migranter som önskar att immigrera och den enskilda statens begränsade vilja att ta emot immigranter. Begränsningen kan vara såväl kvantitativ som kvalitativ, en numerär gräns respektive en reglering av migranter utefter deras specifika kvalifikationer. (Tapinos 2000: 14)

Migrationsflöden hanteras av staterna med gränsövervakning och rättsliga åtgärder. Den säkerhetsinriktade migrationshanteringen försvårar för immigranter att ta sig in i nationalstatens territorium, vilket resulterar i ökad människosmuggling. Smugglingen är en aktivitet som för ett pris assisterar migranter att ta sig över en övervakad geografisk gräns. Ju effektivare gränsövervakning, desto mer ökar efterfrågan på tjänsten och därav priset som migranter tvingas betala. Staterna saknar total kontroll över migrationsflödena, men eftersom de inte accepterar detta drabbas immigranterna hårt. (Doomernik 2004: 43, 48)

Kampen mellan staten och smugglarna beskrivs som ett pågående ”’arms race’ between human smugglers and receiving states” (Ibid. s. 49). Martin (2011) tillägger att så länge stater upprätthåller sina gränser och begränsar immigrationen

kvantitativt eller kvalitativt, kommer det att finnas irreguljär immigration som kringgår de exklusiva reguljära immigrationsvägarna (s. 20). Irregulariteten är ett resultat av staters införande av strikta migrationslagstiftning och verkställande organ. Det begränsar den reguljära immigrationen liksom möjligheterna till reguljärt arbete, bostad och offentliga tjänster, men stoppar inte immigrationen. I bristen på legala immigrationsmöjligheter drivs den reguljära immigrationen mot irregularitet. (Düvell 2011: 276, 293) Även Broeders & Engbersen (2007) menar att hårdare gränsövervakning och identifiering inte stoppar irreguljär immigration, men att den försvårar för immigranterna. De tvingas finna nya strategier som innebär mer ljusskygga flyktvägar via informella institutioner som organiserade flyktingsmugglare. (Ibid. s.1605f)

De Genova (2002) argumenterar emot att statens migrationslagstiftning betraktas som en färdig produkt, en sådan syn förstärker enligt honom enbart statens auktoritet. Lagar har historiskt kontinuerligt omförhandlats utefter förändrade sociala relationer och ständigt pågående konflikter. Lagarna fungerar som taktiska instrument för att undertrycka och disciplinera sociala grupper. Den kapitalistiska statens lagar fungerar som taktiska instrument för att undertrycka det icke reglerbara arbetet under kapitalet. Men det av lagen avsedda utfallet kan aldrig garanteras. Den juridiska produktionen och det militariserade upprätthållandet (gränsövervakning) av illegaliteten deporterar några, men dess viktigaste effekt är att flertalet blir kvar på nationalstatens territorium som ”illegala” arbetare. Produktionen av illegalitet uppnår inte deportation i sig, i första hand producerar den deporterbarhet. Deporterbarhetens konsekvens är att den befäster immigrantens arbetskraft som en utbytbar vara. Produktionen av illegalitet fungerar som en apparat för att upprätthålla en etniskt grundad sårbarhet för arbetare. (Ibid. s. 424f, 427, 438f)

Engbersen & Broeders (2009) presenterar sin teori om hur den statliga makten reproducerar deporterbarhet. Dels har staten makten att klassificera vad eller vem som är legal eller illegal, och dessutom makten att identifiera för att exkludera grupper ur delar av samhället. Den senare verkställs med två strategier. *Exkluderingen från dokumentation* (”papperslösheten”), en utestängning av de deporterbara från den formella arbetsmarknaden och den offentliga sektorn som endast är möjligt med officiell registrering och personhandlingar. Verkställandet av denna exkludering delegeras nedåt i hierarkin till tjänstemän och offentligt anställda. Den andra strategin benämns som *exkludering genom dokumentation och registrering*. De deporterbara inkluderas i dokument och register för att möjliggöra den geografiska exkluderingen och upprätthålla deporterbarheten. Det är nödvändigt att identifiera de deporterbara, deras ursprung och reseväg till värdlandet för att exkludering från statens territorium ska vara möjligt att verkställa. (Ibid. s. 869, 871f)

3.2 Deporterbarhet som tillstånd

Khosravi (2006) gör distinktionen ”den primära skillnaden mellan reguljära och irreguljära icke-medborgare är deras legala status” (s. 289). Deporterbara är illegala på grund av sin fysiska närvaro inom ett territorium, medan kriminellas status bestäms av deras handlingar. Medborgarskapet är ett medlemskap i en stat som garanterar civila, politiska och sociala rättigheter. Det inkluderar de som har medborgarskapet men exkluderar de som saknar. Irregulariteten definieras i förhållande till normen och är motsatsen mot medborgarskapet. När deporterbara reduceras till anti-medborgare kan de berövas på alla sina rättigheter utan att medborgarna behöver känna ett moraliskt ansvar. De reguljära har vissa rättigheter, medan de irreguljära saknar alla rättigheter. (Ibid. s. 287-290, 293)

Enligt Holgersson (2011) förvägras deporterbara sociala rättigheter för att förhindra att de rotar sig i parallella samhällen, i hoppet om att det ska leda till att de lämnar landets territorium. Parallella samhällen betraktas nämligen som ett hot som riskerar att undergräva den traditionella socialdemokratiska välfärdsmodellen med sociala förmåner på lika villkor. (Ibid. s. 87f)

Khosravi (2010) beskriver de deporterbaras tillstånd som en form av *inkluderande exkludering*⁴:

”Undocumented migrants are included in society without being recognised as members. --- Undocumented migrants, thus, are actively and formally kept outside the society in which they are already included.” (Khosravi 2010: 111f)

De deporterbara befinner sig på gränsen mellan exkludering och inkludering. Illegaliseringen exkluderar dem från deltagande i de reguljära samhällsliga institutionerna och från att åtnjuta sociopolitiska rättigheter. Samtidigt inkluderas de som foglig arbetskraft via arbetsmarknaden, som föremål för politiska och juridiska processer, och mediala och akademiska diskurser. Välfärdsstaten reglerar det sociala livet, arbetsmarknaden, boendet, vården och utbildningen. I länder med en omfattande välfärdsstat innebär exkluderingen från de reguljära samhällsinstitutionerna att deporterbara är än mer utelämnade relativt den övriga befolkningen. (Ibid. s. 111; Khosravi 2006: 287)

Motsättningen mellan å ena sidan fysisk och social närvaro och å andra sidan det officiella förnekandet placerar de deporterbara i *spaces of nonexistence*, där de utsätts för exploatering, repression och underordning. Tillståndet materialiseras i rummet i form av exempelvis våld, arbetslöshet och hunger. (De Genova 2002: 427)

Deporterbara är utelämnad till statens och den reguljära befolkningens våld utan att kunna försvara sig. Detta eftersom de inte kan utmärka sig på något sätt,

⁴ Min översättning av engelskans *Inclusive exclusion*.

de får inte göra ”fel”. Deporterbarheten skapar en ”foglig kropp” och gör att personerna inte vågar invända mot varken våld eller exempelvis låga löner. (Khosravi 2006: 292, 296)

3.3 Deporterbart arbete

3.3.1 Försvagad arbetskraft

Enligt Bacon (2008) har ojämlikhet ända sedan 1700- och 1800-talets slavhandel historiskt berikat de utvecklade ekonomierna i Amerika och Europa och möjliggjort den kapitalistiska tillväxten. Ojämlikheten är grundläggande även i dagens ekonomiska system och upprätthålls genom att immigrantarbetare illegaliseras och arbetskraften tudelas mellan de som har och de som saknar rättigheter. Migrationspolitiken har precis som slaveriet en uppdelande effekt som legitimeras med rasistiska föreställningar. Den förser arbetsgivarna med ett utbud av lågavlönad arbetskraft bestående av etniska minoriteter utan rättigheter. Den ekonomiska utsugningen kan intensifieras när arbetsgivarna kan anställa migranter med begränsade rättigheter. Han menar vidare att den allt populärare kontrollerade arbetskraftsinvandringen uppfyller företagets behov av ett större arbetskraftsutbud, samtidigt som den oreglerade invandringen kriminaliseras genom förbud och sanktioner. Arbetsgivarna har ett intresse av att öppna gränserna för arbetskraftsinvandring, men under förutsättningen att den måste försvagas i den mån att arbetarna formar en underklass som inte kan ställa krav på lönenivåer som arbetsgivarna inte är villiga att betala. Statens kontroll över migrationen är ur detta avseende avgörande för att försvaga arbetskraften. (Ibid. s. 52, 67-69, 73f, 203f)

Illegaliseringen upplevs som en ständigt närvarande risk att avslöjas och utvisas ur landet. Det är inte utvisning i sig, utan hotet om utvisning som försätter de deporterbara arbetarna i en situation som möjliggör för arbetsgivare att anställa dem till låga löner och dåliga villkor. Deporterbara tvingas acceptera usla förhållanden eftersom de anser sig sakna alternativ. Det sker en ”normalisering” av deras arbetssituation som högexploaterad, lågavlönad och utbytbar arbetskraft. (Holgersson 2011: 137f, 180)

3.3.2 Sanktioner

Sanktioner mot arbetsgivare⁵ kan i själva verket fungera som ett verktyg för arbetsgivarna att använda mot ofoglig arbetskraft. Hotet om deportation kan användas för att splittra arbetarna, motverka facklig organisering och lamslå de

⁵ Myndigheters bestraffningsåtgärder mot arbetsgivare som anställer informellt.

deporterbaras kamp för bättre villkor. När de omedelbara livsvillkoren hotas, tvingas arbetarna att överge sina arbetsrättsliga krav. Reguljära arbetare riskerar liksom deporterbara arbetare att avskedas om de tar initiativ till facklig kamp eller ställer krav på arbetsvillkor och löner, men de deporterbara saknar rätten att ta till juridiska åtgärder mot arbetsgivarnas avskedande. Hotet om deportation gör dem mer sårbara vilket pressar ner priset på deras arbete. (Bacon 2008: 2, 5-7, 13-16, 19f, 147, 150; McKay 2011: 72f)

Intern immigrationsövervakning har en reglerande effekt på arbetskraften. De fungerar som en kontrollmekanism för arbetsgivare, som kan brukas på deporterbara arbetare men är verkningslösa mot reguljär arbetskraft. Övervakningen skapar indirekt en grupp av arbetare som är mer attraktiva att anställa till följd av en hög beroendeställning gentemot arbetsgivaren. (Anderson 2010: 312f)

Sanktioner mot arbetsgivare adderar en riskpremie till arbetskraftskostnaderna och sänker efterfrågan på informellt arbete. Arbetsgivarnas efterfrågan på informell arbetskraft bestäms av två faktorer. Dels en funktion av de förväntade kostnaderna av sanktionerna (risken och straffet), samt kostnadsdifferensen mellan att anställa formellt respektive informellt. Sanktioner som riktas mot arbetsgivarna, drabbar alltid arbetarna. Arbetsgivaren kan alltid försvara sina vinster genom att vidarebefordrar risken för kostsamma straffavgifter till arbetaren genom att försämra arbetsvillkoren ytterligare. Arbetarna tvingas acceptera en lägre lön för att kompensera för arbetsgivarens risker. (Tapinos 2000: 35; McKay, et al. 2011: 33, 72)

Intensivare övervakning och illegalisering av de deporterbaras arbete resulterar i första hand i ett skifte mot mer informellt arbete i mer svårkontrollerade. Även om staten är den maktfullaste aktören på migrationsområdet, lyckas den inte lösa problemet med irreguljär immigration. Intensifierad extern och intern övervakning tvingar istället de deporterbara ännu längre under jord. (Enbersen & Broeders 2009: 876f, 881)

3.3.3 Reglering

Hjarnø (2003) menar att existensen av en informell ekonomi är ett villkor för närvaron av illegal arbetskraftsinvandring. Kollektivt samförstånd mellan arbetstagar- och arbetsgivarorganisationer samt en hög organiseringsgrad utövar en social kontroll som effektivt förhindrar anställningen av deporterbara. Denna arbetsmarknadsmodell reglerar arbetsmarknaden effektivare än statliga kontroller. (Hjarnø 2003: 4, 95, 127).

Regleringen är en kraft som formaliserar det informella arbetet. Deporterbara arbetar i den informella sektorn som inte har blivit föremål för ovan nämnda reglering. Därför omfattas inte de deporterbaras arbete av regleringen. Istället finns i teorin två reglerande institutioner som kan påverka de deporterbaras arbete.

Deporterbaras arbetssituation är till stor del knutet till lokala, kulturella och etniskt grundade sociala nätverk. Dessa informella nätverk reglerar i viss mån de deporterbaras anställningar. Den reglerande mekanismen är kulturellt och etniskt

gemenskapsrelaterad solidaritet mellan arbetskraften och arbetsgivaren. Solidariteten kan driva arbetare att arbeta till låga löner och dåliga anställningsvillkor, alternativt skydda deporterbara från allt för djup exploatering. (Maroukis, et al. 2011: 144f)

Den andra reglerande mekanismen är de deporterbara arbetarnas egen kamp, nödvändigtvis i organiserad form. Arbetare tvingas vara militanta för att inte smälta in i det landskap som maktfulla aktörer utformat. Staten och näringslivet kan bara upprätthålla sin makt över arbetskraften genom att bekämpa dess militans. (Mitchell 1998: 200)

3.3.4 Fackliga strategier

Fackföreningarna står inför ett dilemma. Antingen agerar de för att sätta åt företag som anställer deporterbar arbetskraft med konsekvensen att arbetarna deporteras, eller försöker de möjliggöra att de deporterbara kan anställas reguljärt. Om de väljer den sistnämnda strategin innebär det att man i praktiken accepterar illegal arbetskraftimmigration. (Hjarnø 2003: 10)

Efterkrigstidens fackföreningsstrategier influerades av kalla krigets konfliktlinjer. Arbetsgivare hade intresse att öka arbetskraftsutbudet med immigration för att hålla ner lönenivåerna. Fackföreningarna såg immigranter som konkurrenter om arbetstillfällena och stödde arbetsgivares och statens sanktioner mot deporterbara. Sanktionerna användes som verktyg för att avskeda fackligt organiserade arbetare och försvaga arbetarnas ställning. (Bacon 2008: 91f, 130f, 155)

Nya fackliga strategier blev populära efter kalla krigets slut när fackföreningsledare började resonera kring att sanktionerna inte var framgångsrika i att begränsa den irreguljära immigrationen, men att de beväpnade arbetsgivarna samtidigt som de splittrade arbetare med gemensamma intressen (Ibid. s. 155). Användandet av strategier som försvarar deporterbara arbetare på samma sätt som man försvarar den reguljära arbetskraften kan förhindra arbetsgivares exploatering av deporterbarheten (Cholewinski 2005: 56).

3.4 Regularisering

Regulariseringsprogram⁶ anses av stater belöna olaglig inresa till landet och riskerar att öppna för en ökad irreguljär immigration. Dessutom sänder det ut oönskade signaler till allmänheten om att staten saknar kontroll över immigrationsflödet. Det är dyrt att upprätthålla geografisk exkluderbarhet med

⁶ Politiskt beslutade program för att regularisera irreguljära immigranter som befinner sig inom landets territorium, även kallat ”amnesti”.

deportationer, samtidigt skulle en regularisering av deporterbara möjligen innebära en regularisering av deras arbete vilket ökar skatteintäkterna. Regulariseringsprogram underlättar för upprätthållandet av mänskliga rättigheter och förhindrar exploatering av de deporterbara. (McKay, et al. 2011: 76f)

Baldwin-Edwards (2008) menar att det snarare är nationalistiska politiska diskurser än ekonomiska överväganden som konstituerar immigrationspolitiken (s. 1564f).

Det finns tecken på att en regularisering av irreguljära immigranter stärker deras ställning på arbetsmarknaden och möjligheterna att kräva bättre villkor. Den får en avsevärd positiv effekt på immigranternas lönenivåer. (Bacon 2008: 131; Tapinos 2000: 27)

De deporterbaras informella arbete spelar en viktig roll för att göra produktionsprocessen inom vissa branscher mer flexibel, en egenskap som kan utbli vid regularisering. Men diskussionen om regulariseringsprogram är kontroversiell och leder till politisk polarisering i samhället. (McKay, et al. 2011: 87f, 104-106)

3.5 Informalisering och den duala arbetsmarknaden

3.5.1 Ekonomisk strukturomvandling

Avindustrialiseringen i Europa och Nordamerika innebar en ökande arbetslöshet i de tidigare industriella centren. Nyliberala ekonomer menar att problemen med arbetslösheten finns på arbetsmarknadens utbudssida, att det krävs mer differentierad lönestruktur där lönerna måste sänkas i vissa sektorer för att öka den internationella konkurrenskraften för produktionen. Av argumentet följer att regleringar som kollektivavtalade lönegolv och arbetslöshetsersättningar minskar incitamenten för att ta lågavlönade arbetstillfällen, på så sätt motverkas en mer differentierad lönestruktur. Även efterfrågesidan driver på mot en sådan utveckling. Efterfrågan efter mer konsumentanpassad produktion, istället för industrisamhällets standardiserade kapitalberoende massproduktion, är mer beroende av billig arbetskraft som produktionsfaktor. Enligt hypotesen om *global cities* pågår en utveckling mot en lönedifferentiering. Grunden i resonemanget är den ekonomiska strukturomvandlingen från massproduktion mot en tjänsteekonomi, vilken leder till ökad ekonomisk polarisering. I städerna växer högt vinstgenererande finansiella och högspecialiserade sektorer fram som viktiga delar av ekonomin, med en allt mer polariserad arbetsmarknad som följd. Den traditionella gruppen av medelinkomsttagare minskar i andel. Istället växer en dual arbetsmarknad fram med dels högkvalificerade välavlönade arbetstillfällen och arbetstillfällen i en framväxande lågkvalificerad lågavlönad tjänstesektor. Denna utveckling drivs av marknadskrafterna och bromsas upp av arbetsmarknadsregleringar. (Hjarnø 2003: 6f, 19f, 44, 128; Sassen 1994: 2294-2296)

3.5.2 Segmenterad arbetsmarknaden

Dualism på arbetsmarknaden uppstår som ett svar på regleringar som minimilöner, lagstadgade arbetsvillkor och säkerhetskrav. I det övre skiktet finns en mer privilegierad arbetsstyrka som åtnjuter goda förmåner och anställningstrygghet. I den nedre änden återfinns ett ofta organisatoriskt avskilt "b-lag" av arbetare som utför de mindre kvalificerade och mer monotona arbetsuppgifterna och som saknar anställningstrygghet. Det nedre skiktet tillför en flexibilitet och möjlighet att anpassa arbetskvantitet och lönenivå efter fluktuerande efterfrågan. Därmed påverkas "b-lagets" arbetstillfällen i hög grad av den ekonomiska konjunkturen. (Hjarnø 2003: 27f; McKay, et al. 2011: 113f)

Diversifiering av anställningsformerna skapar en uppdelning av arbetskraften mellan de som är anställda i den primära respektive den sekundära arbetsmarknaden. Kompetenta *kärnarbetare* erhåller goda anställningsvillkor medan *perifera arbetare* tilldelas sämre anställningstrygghet och lönevillkor. (Slavnic 2007: 140f)

Även den informella arbetsmarknaden är segmenterad. De deporterbara har de allra lägsta lönerna och sämsta arbetsvillkoren, följt av de reguljära immigranterna och däröver de inhemska arbetarna. (McKay, et al. 2011: 120f)

I Europa har segmenteringen av arbetskraften inom företagen bekämpats genom fackliga kollektiva förhandlingar (Ibid. s. 113).

Hjarnø (2003) återger Esping-Andersens klassanalys som utgår ifrån att det existerar en hög grad av klassmobilitet bland de undre skikten på den postindustriella arbetsmarknaden, till skillnad från förhållandet under den industriella ekonomin. Han ser utbildning som den enskilt viktigaste faktorn som avgör den sociala klassen, en faktor som kan förändras av individen. (Ibid. s. 22-24)

3.5.3 Kritisk teori

Den marxistiska analysen betraktar arbetskraftsimmigration som en källa för billig och oorganiserad arbetskraft. Deporterbar arbetskraft är utbytbar och reproduktionskostnaderna av dess arbete behöver inte betalas av kapitalisterna i värdlandet. Statens uppgift är att hålla isär immigranterna från den infödda arbetskraften och därigenom reproducera den segmenterade arbetsmarknaden. Detta upprätthålls delvis genom förnekandet av sociala rättigheter. Samtidigt som immigranterna är mest exploaterade, innebär deras närvaro på arbetsmarknaden en differentiering av arbetskraften. Migrationen delar proletariatet mellan ett lågavlönat och ett högavlönat skikt som hotar den politiskt nödvändiga enigheten och riskerar att försvaga den kollektiva förhandlingsstyrkan. (Brown 1992: 132-136; Mitchell 2007; 567)

The law of value stipulerar att produktens bytesvärde består av kostnaden för råvaror, underhållkostnader samt lönen till arbetskraften. Den teoretiska miniminivån för bytesvärdet motsvarar av kostnaden för arbetskraftens reproduktion. Den postindustriella omstruktureringen av arbetsmarknaden

försvagar fackföreningarnas reglerande förmåga och innebär att lönerna i en större grad styrs av marknadskrafterna. Inom de lågkvalificerade sektorerna kan lönenivåerna falla under arbetets reproduktionskostnad. (Hjarnø 2003: 33, 41)

3.5.4 Den informella ekonomin

Den informella ekonomin betraktas ofta som avskild från den formella, men bland andra Slavnic (2007) kritiserar denna distinktion. Han framhåller att sektorerna är sammankopplade i en kedja av interdependens och exploatering, under en kontext av politiska och ekonomiska förändringar. (Slavnic 2007: 147) Den informella ekonomin definieras av McKay, et al. (2011) som en dold ekonomi bestående av irreguljär produktion, fullt integrerad i den formella ekonomin. Den bidrar till landets rikedomar utan att dokumenteras. Den informella sektorn har även en positiv inflationsmotverkande effekt. De arbetsgivare som struntar i arbetsmarknadsregleringarna är aktiva i den informella sektorn. Informell anställning har flera fördelar för arbetsgivaren då den är billig och flexibel – den maximerar flexibiliteten för profitörer. Även ekonomiska aktörer som associeras med den formella ekonomin kan agera i den informella för att upprätthålla sin konkurrenskraft och fortsatta existens. (Ibid. s. 112-114, 116, 136f) Den informella ekonomin är mer omfattande i länder med begränsad tillgång till välfärdsförmåner och mindre reglerad arbetsmarknad (Toksöz 2007: 184).

3.5.5 Commodification

Detta avsnitt förklarar teoretiskt vad den post-fordistiska arbetsmarknadens ökade flexibilitetskrav innebär för arbetskraften.

Välfärdsstaten garanterar en viss nivå av ekonomiska, politiska och sociala rättigheter. Den fungerar som en reglerande institution och gör genom *decommodification*⁷ människor mindre beroende av marknadens värdering av deras arbetskraft. Ifrågasättandet av välfärdsstaten grundar sig i uppfattningen att det är ekonomiskt irrationellt att individens levnadsstandard är frikopplad från marknadsvärdet av dennes arbete. *Commodification* innebär en återknytning av tillgången till de tidigare nämnda rättigheterna till individens marknadsvärde – arbetskraften blir åter en vara på arbetsmarknaden. Det är ur konflikten mellan *decommodification* och *commodification* som den informella ekonomin uppstår, vilket beskrivs träffsäkert i citatet: (Slavnic 2007: 138)

⁷ Det är problematiskt att översätta ordet till svenska, eftersom svenskans kommoditet har en annan betydelse än engelskans commodity. I uppsatsen böjs dock *commodification*, *decommodification* och *recommodification* enligt svenska böjningsregler för att underlätta läsbarheten.

”Informalisation is an immediate result of this growing conflict between the social forces for de commodification and re commodification”. (Ibid. s. 138)

3.5.6 Informaliseringsstrategier

Den ekonomiska strukturomvandlingen från massproduktion mot tjänsteekonomi innebär en ökad ekonomisk polarisering. De högt vinstgenererande finansiella och högspecialiserade sektorerna i städerna driver upp priserna på produktionsfaktorer som industriella tjänster och kommersiella utrymmen, vilket försvårar för de lågproduktiva verksamheternas överlevnad. Det ekonomiska trycket tvingar de sistnämnda verksamheterna att använda *informaliseringsstrategier* för att reducera kostnaderna och överleva. (Sassen 1994: 2294-2297; Toksöz 2007: 187f)

Mitchell (2007) menar att exploateringen av arbetskraften för att utvinna mervärde är obligatorisk i den kapitalistiska produktionen. Men exploateringens grad och form förändras ständigt delvis beroende på konkurrenstrycket. (Ibid. s. 560)

Informaliseringen uppstår som en följd av motsättningen mellan den post-fordistiska ekonomin och den fordistiska reglerade ekonomin, som en följd av *”[e]n konflikt mellan nya former av kapitalackumulation och gamla reglerande regimer”* (Slavnic 2007: 137, författarens översättning). Informaliseringen är en flexibilitetsmaximerande strategi som beror på nya konsumtionsmönster, ökande inkomstklyftor och ojämlika möjligheter att göra vinst. Den är inbunden i den avancerade kapitalistiska ekonomin och kan därför inte uttraderas genom kriminalisering. (Sassen 1994: 2304)

Näringslivet har svårt att förändra den reglerade formella arbetsmarknaden och göra den mer flexibel. Därför anammats informella ekonomiska strategier och nya mindre reglerade arbetsmarknader skapas för att *recommodifiera* arbetskraften. Recommodification förekommer främst i de nedre delarna av den segmenterade arbetsmarknaden och förstärker den sociala polariseringen. Den formella sektorn bevarar sin dekommodifierad arbetskraft och kompenserar bristen på flexibilitet genom att exploatera den informella sektorns commodifierade arbetskraft via informaliseringsstrategier. (Slavnic 2007: 141-145)

Tapinos (2000) menar att ju högre sociala och regulativa kostnader, desto mer tjänar arbetsgivare på att aktivera sig i den informella ekonomin (s. 24f). Deporterbaras informella arbete är en vital del av den informaliserade postindustriella ekonomin (Khosravi 2006: 296-298).

Slavnic (2007) argumenterar för att informaliseringsstrategier underifrån är nödvändiga för försörjning och överlevnad i en kontext av marginalisering och stigmatisering. Vidare menar han att informalisering underifrån är ett resultat av informalisering uppifrån, informaliseringsstrategierna från arbetarna är en respons på tuffa levnadsvillkor och en anpassning till efterfrågan från näringslivet. (Ibid. s. 146f)

4 Empiri

Kapitlet inleds med en redogörelse av de övergripande trender som kan urskiljas i den europeiska migrationspolitiken ur ett politik- och ett policy-perspektiv. Därefter följer en genomgång av olika aktörers perspektiv på migrationspolitiken i en svensk kontext. Kapitlet avslutas med en kartläggning av de deporterbaras ekonomiska aktivitet och sociala exkludering.

4.1 Migrationspolitiska trender

Den allt mer restriktiva europeiska flyktingpolitiken har omöjliggjort för många att lagligt ansöka om asyl. Under tiden efter kalla kriget vidtogs allt fler åtgärder för att hindra migranter att söka sig till Europa. Det upprättades system som definierade de som hade rätt till skydd som legala flyktingar, samtidigt som vissa ursprungsländer klassificerades som tillräckligt säkra för att migranter därifrån inte ska ha rätten att bosätta sig i Europa. Införandet av visumtvång för migranter från de länder som flest emigrerar ifrån illegaliserar flyktingar som avser att söka asyl. Detta eftersom visum inte kan införskaffas i flera av de länder som kritiseras allra hårdast för att bryta mot grundläggande mänskliga rättigheter. (Holgersson 2011: 126; Doomernik 2004: 40)

Irreguljär immigration benämns av EU som ett säkerhetsproblem. Därför motsätter sig unionen medlemsländernas regulariseringsprogram, deporterbaras rätt till välfärdsförmåner och förespråkar avlägsnande av irreguljära immigranter. Återvändandeavtal har varit en hörnsten i avtal som EU har träffat med nya medlemsstater och stater utanför EU (McKay, et al. 2011: 59; Hansen 2007: 31) EU-direktiv uppmanar medlemsländerna att straffa arbetsgivare som anställer och inte kontrollerar illegala immigranter, och uppmanar myndigheterna att anta målsättningar med regelbundna kontroller på arbetsplatserna. Arbetsplatssanktionerna motiveras som metoder för att undanröja den arbetsmarknad som irreguljära immigranter exploateras på. (McKay, et al. 2011: 70-72)

EU motiverar vikten av att kontrollera, bekämpa och deportera ”illegal” invandring och invandrare med att det är nödvändigt för att upprätthålla legitimiteten och allmänhetens stöd för ett humanitärt asylsystem (Ibid. s. 64; Hansen 2007: 31). Man utövar också kontroll över migrationen genom att öppna för arbetskraftsinvandring med tillfälliga arbetsvisum vilket ska tillföra ökad flexibilitet till arbetsmarknaden vid tillfälligt ökad efterfrågan på arbetskraft inom specifika sektorer. Arbetskraft som är kontrollerbar och flyttbar välkomnas, men den irreguljära stoppas. EU försöker att nå legitimitet för den kontrollerade

arbetskraftsinvandring bland opinionen genom att exkludera en annan typ av immigration. Återsändandet av de illegaliserade immigranterna anses vara avgörande för att allmänheten ska acceptera en politik för ökad legal arbetskraftsinvandring. (Hansen 2007: 21, 26f, 28f, 31f) EU-ländernas migrationspolitik välkomnar arbetskraftsinvandrare med hög kompetens, men har beskurit den breda immigrationen. Migrationen syftar till att bidra till den ekonomiska tillväxten genom att importera arbetar som kan upprätthålla arbetskraftens produktivitet. (Düvell 2011: 278f; Schierup, et al. 2006: 70)

4.2 Schengen och EU

Schengenavtalet lade grunden för ett europeiskt gränssamarbete. Man avskaffade stegvis de inre gränserna för att enbart upprätthålla de yttre gränserna. Syftet var att garantera en fri inre rörlighet för människor, vilket man menar förutsätter gemensamma regler för yttre gränskontroll för att bekämpa brottsligheten. Som kompensation för de avskaffade inre gränserna kräver samarbetet förstärkt inre utlänningskontroll, för att upptäcka och avlägsna de som inte har rätt att vistas inom Schengens territorium. (Europeiska kommissionen 2009a; SOU 2004:110 s. 121-125) Doomernik (2004) menar att det har skett en ökad militarisering av EU:s gränsövervakning i samband med att olaglig gränsöverskridning kom att klassificeras som ett säkerhetsproblem (s. 41).

För att upprätthålla den fria rörligheten inom Schengenområdet, krävs än hårdare extern övervakning från samtliga Schengenländer. *Frontex* är det EU-organ som har i uppgift att samordna den gemensamma externa gränsövervakningen. Organet har upprättat beredskapsenheter (RABITs) som ska stå beredd att rycka ut vid oförutsedda humanitära krissituationer som inte kan hanteras av den konventionella externa gränsövervakningen. Enheterna har en god tillgång på teknologiska hjälpmedel som flygspaning, radar och pulsdetektorer. *Frontex* har också som uppgift att samordna och effektivisera gemensamma tvångsutvisningar av deporterbara från flera medlemsländer. EU rekommenderar att man effektiviserar utvisningarna genom att organisera gemensamma flygningar för att utvisa personer från flera medlemsländer samtidigt. *Europeiska återvändandefonden*, som har som mål att stödja EU-länder med finansiering deportationer, ska bidra till att stärka medlemsländernas samarbete och möjliggöra tidigare nämnda aktioner. (*Frontex* 2011; EC 2004:573 s. 1; EC 2007)

Dublinkonventionen är en del av EU:s reglering på migrationsområdet. Den avser effektivisera ansvarsfördelningen för asylansökningarna mellan länderna, utifrån givna kriterier. På så sätt vill man förhindra att asylansökningar från en och samma person lämnas in i flera medlemsländer. För att upprätthålla konventionens reglering används databasen *Eurodac*, ett register över immigranternas fingeravtryck. (Europeiska kommissionen 2009b; 2009c)

För att förhindra att en och samma person lämnar in visumansökningar till flera medlemsländer ("visa shopping") har den mest omfattande och sofistikerade databasen *VIS* upprättats. Den registrerar biometrisk information om alla personer

som någonsin ansökt om visum till ett Schengenland. Databasen möjliggör för gränskontrollanter att jämföra dokumentlösa med den registrerade informationen för att identifiera personer. Det i sin tur underlättar för återsändande av medborgare från tredje land. (Europeiska kommissionen 2010; SOU 2004:110 s. 70f)

Sanktionsdirektivet uppmanar EU:s medlemsstater att stärka bekämpandet av irreguljär immigration genom att fokusera på *the pull factor*. Det anses viktigt att motverka de irreguljäras möjligheter att arbeta, därför föreslås sanktioner mot arbetsgivare som bryter mot förbudet att anställa dem. EU uppmanar medlemsländerna att delegera ansvar för att upptäcka och rapportera irreguljära immigranter till de enskilda arbetsgivarna. Om de uppfyller sin uppgift att rapportera immigranterna till myndigheterna skall arbetsgivare enligt EU befrias från bestraffning. (EC 2009: 1f)

4.3 Svensk migrationspolitik

4.3.1 Politiskt perspektiv

Regeringen betonade vikten av att immigrationspolitiken skiljer mellan de skyddsbehövande och övriga immigranter. ”Klarare distinktion bör göras mellan dem som bör ha en ovillkorlig rätt att stanna i Sverige (flyktingar, övriga personer med behov av internationellt rättsligt skydd, anhöriga tillhörande kärnfamiljen) och övriga immigrationssökande.” (Prop. 1990/91:195)

Sverige blev fullvärdig medlem i Schengensamarbetet 2001 och har sedan dess avskaffat den inre gränskontrollen mot grannländerna. (SOU 2004:110 s. 15f) Regeringen argumenterade för åtgärder som skulle förstärka den alleuropeiska kontrollen av de yttre gränserna, för att ”negativa konsekvenser inte skall uppstå i form av ökad terrorism, narkotikasmuggling eller illegal invandring.” (Prop. 1996/97:25 s. 82f)

Regeringen beslutade att införliva EG-direktivet om tillämpning av Schengenavtalet, genom att införa kontrollplikt och sanktioner mot transportörer som inte aktivt hindrar irreguljär immigration (Prop. 2003/04:50 s. 1f).

Schengensamarbetet innebär att varje medlemsland förbinder sig att avlägsna utlänningar som visats i landet utan tillstånd (SOU 2004:110 s. 62). I ramöverenskommelsen mellan regeringen och Miljöpartiet fastslås att effektiviteten i återvändandet måste öka för att garantera asylsystemets långsiktiga hållbarhet (Regeringen 2011: 1, 4).

Det är ovanligt att personer som saknar handlingar kan återvändas och det är en fördröjande faktor att skaffa fram sådana. Men när det gäller Dublinärenden påverkas inte handläggningsärendena av brist på identitetshandlingar, eftersom det europeiska systemet använder andra typer av databaslagrade resehandlingar (fingeravtryck). (Migrationsverket 2007: 43; 2010: 42f)

För att effektivisera återvändandet krävs att man klagör personens identitet och medborgarskap (Migrationsverket 2010: 42). Regeringen ser det som ett stort

problem att identifieringsdokument ofta saknas och verkställande av utvisning inte kan genomföras. Problemet är så omfattande att man övervägde att avsiktligt undanhållande eller förstörelse av dokument även ska påverka asylansökningens tillförlitlighet i negativ bemärkelse. En annan åtgärd är att personer som inte samarbetar för att säkerställa sin identitet ska få beskuren dagersättning. (Prop. 2003/04:50 s. 15, 17f)

Den nya lagen om arbetskraftsinvandring syftar till att öppna för effektivare och flexiblare rekrytering av arbetskraft från tredje land. Det fastlås att behovsprövningen ska utgå ifrån arbetsgivarnas efterfrågan, istället för som tidigare, utifrån myndighetsprövning. Det tillfälliga uppehållstillståndet är knutet till anställningen och är förnyelsebart. Efter fem år kan tillståndet permanentas. Vid uppsägning har immigranten tre månader på sig att finna en ny anställning innan denne måste lämna landet. Även deporterbara kan söka om tillfälligt uppehållstillstånd i enlighet med lagen utan att behöva lämna landet, förutsatt att de har en varaktig anställning. I samband med den nya lagen avskaffades den tidigare möjligheten att få permanent uppehållstillstånd av arbetsmarknadsskäl. (Prop. 2007/08:147 s. 1f, 28)

4.3.2 Myndighetsperspektiv

Migrationsverket tilldelades av regeringen 40 miljoner kronor extra för budgetåret 2009 och 30 miljoner kronor extra för 2010, för att stärka verkets återvändandeverksamhet. Personal har omplacerats till att arbeta specifikt med återvändande. (Migrationsverket 2010: 46; 2009: 10)

Verkets verksamhet genomsyras av förstärkning och effektivisering av arbetet med ”mottagning, bosättning och återvändande”. Även de europeiska samarbeten som verket deltar i strävar efter en sådan målsättning. (Migrationsverket 2010: 35, 70, m.fl.).

År	Antal avgjorda återvändande-ärenden	Andel som avvikit	Antal ärenden till polisen (andel)	Utresor med hjälp av polisen	Utresor totalt
2007	11 003	30%	6 031 (55%)	1737	7 141
2008	15 499	32%	8 703 (56%)	1692	9 400
2009	18 749	31%	10 436 (55%)	2173	10 203
2010	22 866	25%*	10 607 (46%)*	2166	13 731
2011	20 099	24%	9 492 (47%)	2475	13 082

Tabell 4.1(Migrationsverket 2010: 44, 47; 2007: 42; Rahm 2011)

* Den relativt låga andelen beror på det höga antalet serber som kunde återsändas omedelbart utan att överlämnas till polisen (Migrationsverket 2010: 47). Statistik för 2006 är problematisk att jämföra med den för åren 2007-2011. Den tillfälliga utlänningslagen innebar att flertalet av de 19 662 avgjorda återvändandeärendena avskrevs till följd av beviljade uppehållstillstånd (Migrationsverket 2006: 17).

Tabell 4.1 visar att antalet avgjorda återvändandeärende ständigt ökat fram till år 2010 för att därefter sjunka något. Andelen ärenden som överlämnats till

polisen följer en likartad utveckling. Andelen personer som avvikit var konstant och sjönk till en lägre nivå för år 2010 och 2011. Migrationsverket har effektiviserat arbetet med återvändandeärenden genom till exempel förkortade handläggningstider, trots att man har fått fler återvändandeärenden att hantera (Migrationsverket 2007: 42; 2010: 42).

Riksdagen beslutade att utöka Migrationsverkets (dåvarande Invandrarverket) möjligheter att överlämna ärenden om verkställighet av beslut om avvisning och utvisning till polisen, från att tidigare bara ha varit möjligt vid utvisning av dömda kriminella.

”Ärenden får överlämnas när polisens insats är nödvändig på grund av att utlänningskontrollen håller sig undan och inte kan anträffas utan hjälp av polis eller när det på goda grunder kan antas att utlänningskontrollen inte kommer att lämna landet självmant och att tillgång till tvångsmedel behövs.” (Prop. 1997/98:173)

De flesta ärenden som hamnar hos polisen består av hanterandet av personer som ska repatrieras och har avvikit från myndigheterna (Migrationsverket 2007: 42). Av tabell 4.1 framgår att både polisen och Migrationsverket har effektiviserat sitt arbete med att organisera deportationer.

Migrationsverket har under 2010 färdigställt ett förvar, där personer som ska vara tillgängliga för avvisning kan tvingas bo. I snitt är 265 personer inskrivna på förvaret per dygn. Även om den genomsnittliga förvarstiden har kortats sedan 2009, har det ökande antalet utvisningar med specialchartrade flygplan ställt krav på fler förvarsplatser och längre förvarstider. Förvarstagningen är en förutsättning för att specialflygningarna ska vara genomförbara. (Migrationsverket 2010: 38f, 46, 49)

Den inre utlänningskontrollen omfattas inte av några geografiska begränsningar, utan ska utföras över hela det svenska territoriet. Det finns inga särskilda regleringar kring tillvägagångssättet, endast en målsättning om att kontrollera om personer omfattas av utvisningsbeslut och om personer arbetar utan tillstånd. (SOU 2004: 110 s. 124f)

Dagens Nyheter rapporterade att som en följd av politiska krav på ökad effektivitet i återtagandearbetet, har Gränspolisens i Skåne infört nya arbetsmetoder. Polisen har numer en speciell enhet, den så kallade ”Möllevångspatrullen”, som enbart har i uppgift att göra kontroller på arbetsplatser och ta de som saknar uppehållstillstånd i förvar. (Persson, A 2011)

Gränspolisens medger att man inrättat en spaningsgrupp på två polismän som är specialiserade på att leta efter personer som är efterlysta och ska utvisas. Tillslagen görs till hälften med hjälp av enskilda anonyma tips och den andra hälften efter tips från personer som systematiskt samarbetar med polisen. Polisen utför ofta kontroller tillsammans med Skatteverket och Försäkringskassan. De branscher som oftast blir föremål för sådana kontroller är biltvättar, restauranger, städföretag, mindre bilverkstäder och mindre livsmedelsbutiker. Det är svårt att bevisa informellt arbete och straffa arbetsgivare för detta, eftersom Tingsrätten har godtagit att vänner hjälper arbetsgivaren med arbete utan betalning. Däremot kan

Skatteverket skriva ut kontrollavgifter för slarv med bokföringen. Kontrollerna har enligt gränspolisen inte skrämt arbetsgivare från att anställa deporterbara. Om polisen arresterar en deporterbar på arbetsplatsen, är det lätt för arbetsgivaren att ersätta denne. (Lars F 2011, intervju)

Arbetsgivare som fyller i felaktiga personalliggare⁸ tvingas betala en straffavgift på 10 000 kronor, om felaktigheten upprepas inom ett år åläggs ytterligare en avgift på 20 000 kronor (SFS 2006:575 s. 3).

Lars F (2011, intervju) förklarar att polisen följer etiska regler i jakten på deporterbara. Även om polisen känner till vilka vårdinrättningar som hanterar deporterbara, väljer man att undvika kontroller där. För att kunna legitimera verksamheten inför allmänheten, är det viktigt att undvika diskussioner om oetiska metoder. Kyrkor, barn- och ungdomspsykiatri samt skolor är andra platser som polisen fredar från kontroller.

”Vi väljer att inte leta efter dem i sådana utrymmen, utan utmaningen är ju i så fall att hitta dem där de bor --- Vi behöver ju liksom inte ligga på skamnivån.” (Lars F 2011, intervju)

4.3.3 Fackligt perspektiv

Fackföreningarna spelar en viktig roll för reglerandet av förhållandena på arbetsmarknaden. Den fackliga anslutningsgraden för alla anställda i Sverige var 72 procent för år 2010 (Larsson 2010: 2). Graden av fackligt anslutna arbetare är bland den högsta i världen (Lawrence & Ishikawa 2005: Appendix 1). Det finns av förklarliga skäl inga data för facklig anslutningsgrad bland deporterbara, av tidigare nämnda orsaker.

⁸ Register över alla som arbetar på arbetsplatsen inklusive arbetstiderna. (SFS 2006:575 s.1f)

Fackförbund	Organiserar deporterbara?	Kongressbeslut
LO*	Nej	2008
Byggnads	Nej	2011
Fastighets	Ja	2008
HRF	Ja	2011
Livs	Ja	2009
Handels	Nej	2011
IF Metall	Nej	**
Målarförbundet	Nej	**
SAC	Ja	***

Tabell 4.2 (Svärd; Nexbo; Persson; Blom 2011, intervjuer; Wreder 2009; Färnbo 2011; LO 2008; SAC 2011)

* Inga medlemmar är organiserade direkt i LO, men förbundet avslog en motion om att verka för organiserandet av deporterbara.

** Frågan har inte varit uppe.

*** Organiserandet av deporterbara är grundläggande i SAC (SAC 2011).

Tabell 4.2 visar att frågan om organiserandet av deporterbara är aktuell inom fackföreningsrörelsen då flera fackföreningar haft uppe frågan på kongressen under den senaste treårsperioden. Möjligheterna för deporterbara att organisera sig fackligt är begränsat, även om fyra fackförbund säger sig vara öppna för deporterbaras medlemskap.

Hotell- och Restaurangfacket (HRF) och Handels anger att de ser problem i att facket inte kan företräda deporterbara vid eventuella rättstvister mot arbetsgivare och därmed inte kan försvara lagstadgade arbetsvillkor och skyddslagstiftning. Avsaknaden av personnummer är ett hinder för A-kassans och andra försäkringars giltighet. Dessutom kan facket enligt stadgar inte företräda informell arbetskraft i förhandlingar eftersom deras begränsade villkor bryter mot det fackliga löftet⁹. HRF, som anger att de välkomnar deporterbara medlemmar, saknar strategier för att faktiskt organisera dem. (Persson; Blom 2011, intervjuer)

De deporterbara upplever svårigheter att organisera sig fackligt. Respondenterna anger att språkliga barriärer och avsaknaden av legal status och dokumentation har begränsat deras vilja att kontakta en facklig organisation. (Ahmed; 50; 28 2011, intervjuer)

Persson (2011, intervju) pekar på vikten av att inom facket diskutera de deporterbaras arbete, eftersom riskerna att det slår ut de nuvarande och potentiella medlemmarnas villkor måste hanteras.

Fackföreningarnas begränsade stöd till deporterbara består främst av rådgivning och information (Ibid; Blom 2011, intervjuer). *Fackligt center för*

⁹ ”Vi lovar och försäkrar att aldrig någonsin under några omständigheter arbeta på sämre villkor eller till lägre lön än det vi nu lovat varandra. Vi lovar varandra detta i den djupa insikten om att om vi alla håller detta löfte så måste arbetsgivaren uppfylla våra krav!” (Göransson & Holmgren 2006: 4)

papperslösa är ett tvärfackligt samarbete som upprättats för att bistå deporterbara med just fackliga råd och information om rättigheter (Fcfp 2008).

LO-styrelsens svar på motionen om organisering av deporterbara var att ett medlemskap inte är förenligt med lagen och att det riskerar att resultera i uppsägning och utvisning. Man kan inte tillåta medlemmar som arbetar för lägre löner samtidigt som man inte anser sig kunna ingripa utan att de deporterbara drabbas. (LO 2008: 540) IF Metall resonerar på ett liknande sätt, när man menar att lagen, fackets stadgar och offentliggörandet förhindrar ett vanligt medlemskap för deporterbara. Det skulle krävas någon form av regularisering för att öppna för möjligheten att organisera gruppen. (Svärd 2011) Handels skulle välkomna ett förslag som skulle regularisera deporterbaras arbete eftersom det skulle underlätta den fackliga kontrollen (Persson 2011, intervju).

På LO:s kongress 2008 argumenterade förbundsstyrelsen emot motionen om att förbundet ska verka för regularisering av deporterbara. Man menade att en regularisering innebär kortsiktiga humanitära vinster, men sänder ut fel signaler om att det lönar sig att leva gömd och riskerar att öka den irreguljära immigrationen. Istället vill LO avskaffa kriminaliseringen av deporterbara och vill ha en ensidig kriminalisering av arbetsgivarsidan. (LO 2008: 539f)

Khosravi (2006) menar att fackföreningar har gjort gemensam sak med Migrationsverket för att få bort de ”illegala” invandrarna som arbetar för låga löner, eftersom de anses underminera kollektivavtalen (s. 299). Persson (2011, intervju) uppgav att Handels tipsat ekobrottsmyndigheterna om att göra tillslag mot arbetsplatser som facket kände till bedrev informellt verksamhet. Myndighetskontrollen saknar enligt honom resurser och är inte tillräckligt effektiv för att slå ner på den informella sektorn. Blom (2011, intervju) har svårt att ta ställning kring myndighetstillslag på arbetsplatserna, men påpekar att ”de [deporterbara] ska inte vara här illegalt”. Hon tillägger att de deporterbaras arbete inte är det stora problemet i branschen, det är snarare det omfattande informella arbetet som facket vill bekämpa.

4.4 Deporterbarhet

4.4.1 Arbetsliv

Uppfattningen om att deporterbara arbetare har en särställning som försvagad arbetskraft är omfattande bland myndigheter, politiker, polisen och de deporterbara själva (alla respondenter 2011, intervjuer). Jansson (2011, intervju) uppfattar att de deporterbara utnyttjas som illegal arbetskraft under vidriga omständigheter. Ramin (2011, intervju) beklagar sig över att han snarare känner sig som än slav än en arbetare. Trots att han arbetade hårt, visste arbetsgivaren att han var deporterbar och försökte därför tvinga honom att arbeta ännu hårdare och intensivare.

Som deporterbar är man utelämnad till och tvingas acceptera arbetsgivarens önskemål. Parisa (2011, intervju) hade problem med sin arbetsgivare som

trakasserade henne sexuellt. När hon sade ifrån tvingades hon att utföra de tyngsta och obekvämate arbetsuppgifterna. Hon tvingades till en viss gräns att vara medgörlig, men blev till slut ändå uppsagd när hon tydligt motsatte sig ett förhållande. Parisa upplevde ingen rädsla för att arbetsgivaren skulle ange henne för myndigheterna, eftersom han själv skulle få besvär för att ha anställt irreguljär arbetskraft. Tilläggas bör att hon aldrig har varit deporterbar, endast asylsökande.

Lars F (2011, intervju) däremot är övertygad om att arbetsgivare exploaterar deporterbara till maximum, genom att först erbjuda arbetstillfälle och sedan anonymt larma polisen i slutet av månaden innan lönen ska betalas ut, för att på så sätt få tillgång till obetald arbetskraft.

4.4.2 Arbetsmarknad

De nordiska ländernas arbetsmarknader är reglerad i en högre grad än i många andra EU-länder. De regleras effektivt med kollektivavtal som sluts mellan arbetsgivarorganisationer och arbetarkollektiv, medan i många andra länder spelar staten en större reglerande roll. Statlig reglering har empiriskt visat sig vara mindre effektiv i att förhindra informellt arbete jämfört med den nordiska modellen. (Hjarnø 2003: 9f)

Deporterbara arbetar till största delen inom etnifierade branscher i den informella ekonomin. Bland de vanligaste branscherna utmärker sig hushållsarbete, byggarbete, småskalig tillverkning, hotell och restaurang. (Toksöz 2007: 186f)

Respondenter i den här studien arbetade eller hade alla arbetat informellt, i första hand i livsmedelsbutik och pizzeria/restaurang/gatukök, men också med byggarbete, hushållsarbete, städning, flyttjobb och torgförsäljning (Hamid; Hassan; Rahim; Parisa; Ahmed; Ramin 2011, intervjuer).

Deporterbara tycks näst intill uteslutande arbeta inom lågkvalificerade arbetsintensiva branscher, ofta i tjänstesektorn. Respondenterna uppgav att de från ursprungslandet hade samlat utbildningar och kvalifikationer inom lantmäteri, psykologi, maskiningenjör, naturvetenskap och en av dem hade eget företag i hemlandet (Ahmed; Hamid; Hassan; Parisa 2011, intervjuer). Parisa (2011, intervju) beklagade att restaurangjobbet inte är inom hennes bransch, eftersom hon egentligen är akademiker.

Asylsökande är undantagna från kravet på att utlänningar ska ha arbetstillstånd. Även de vars avvisning eller utvisning beslutats om men inte kan verkställas undantas från kravet. (Prop. 2007/08:147 s. 23) Personer som fått avslag på sin asylansökan kan ansöka om uppehållstillstånd för arbete utan att behöva lämna Sverige. Kravet är att personen ska ha arbetat i 6 månader och har en tillsvidareanställning alternativt en anställning som varar minst ett år framåt. (Prop. 2007/08:147 s. 46) Ahmed (2011, intervju) menar dock att det är mycket svårt att hitta ett formellt arbete som asylsökande, främst på grund av de språkliga bristerna.

Deporterbara är uteslutna från den formella arbetsmarknaden. Istället måste de försöka försörja sig informellt, ofta med lågavlönade tillfälliga anställningar. (Khosravi 2006: 296; Socialstyrelsen 2010: 275)

Avsaknaden av formell inkomst tvingar de deporterbara att arbeta informellt (Hassan; Parisa 2011, intervjuer).

”Jag är inte stolt över att jobba svart, men för mig var det en kamp för att överleva” (Hamid 2011, intervju).

Uteslutningen av deporterbara från den formella arbetsmarknaden upprätthålls genom utökade dokumentationskrav och kontroller från Skatteverket inom vissa branscher, *”restaurang, varmed även avses pizzabutik och annat liknande avhämtningsställe, gatukök, kafé, personalmatsal, catering och centralkök, samt hårvård”* (SFS 2006:575 s. 1f).

4.4.3 ”Reapris”

Deporterbara tvingas att ta de arbetstillfällena som erbjuds för att försörja sig. Trycket på att arbeta beror på att Migrationsverkets dagersättning för asylsökande är alldeles för låg för att det ska vara möjligt att leva på den. (Ahmed; Parisa 2011, intervjuer)

För asylsökande som väljer att inte bo på Migrationsverkets anläggningar utgår dagersättningen för ensamboende vuxna på 71 kr, eller 61 kr för vuxna som delar hushåll. Ersättningen ska täcka utgifter för mat, kläder, sjukvård, medicin, tandvård, hygienartiklar och fritidsaktiviteter. Ersättningsnivåerna har varit oförändrade sedan 1994. (Migrationsverket 2010) Migrationsminister Tobias Billström är tydlig med att det inte är aktuellt att höja ersättningsnivån (Mikkelsen 2011b).

Det är inte möjligt att finna någon tillförlitlig statistik för deporterbaras lönenivåer, men respondenternas löner kan ge en fingervisning om typiska nivåer.

Person, ålder	Arbete	Timlön
Hamid, 53	Städning	20 kr/h
Hassan, 52	Pizzeria	40-85 kr/h
Rahim, 50	Pizzeria, byggarbete	100 kr/dag*, 250-400 kr/dag
Parisa, 47	Livsmedelsbutik	25 kr/h
Ahmed, 37	Livsmedelsbutik	25 kr/h
Ramin, 28	Torgförsäljning, byggarbete, flytthjälp	17 kr/h, 38 kr/h**, 300-500 kr/dag

Tabell 4.3 (2011, intervjuer)

* Tvingades arbeta två månader utan lön, för att få sex månaders anställning med lön. ** Fick ej lönen.

Mikkelsens (2011a) journalistiska reportage styrker uppfattningen om att de lönenivåer som respondenterna angivit i tabell 4.3 är vanligt förekommande.

Timlönen för deporterbart arbete i livsmedelsbutik enligt tabell 4.3 på 25 kronor motsvarar ungefär 20% av den undre kvartilen för försäljare i detaljhandelns timlön på 123,10 kronor (SCB 2011: 8). Timlönen för deporterbara i byggbranschen är enligt tabellen ungefär 39 kronor i timmen¹⁰. Det motsvarar ungefär 27% av den undre kvartilen för byggnads- och anläggningsarbetares timlön på 146,60 kronor (Ibid. s. 9). Det utbetalas inte några sociala avgifter eller pensionsförmåner för de deporterbaras informella arbete vilket är ännu en besparing för arbetsgivarna. För formella anställningar utbetalas arbetsgivaravgifter motsvarande drygt 31% av lönen (Skatteverket 2011).

Flera av respondenterna beklagar sig över att lönen reduceras av att de tvingas betala bussresan till arbetsplatsen ur egen ficka, samt löneavdrag för raster och mat på restaurangen de arbetar på. Dessutom har flera blivit berövade på den utlovade lönen av arbetsgivarna, utan att på något sätt ha någon möjlighet att kräva ut den. (Hamid; Ramin; Rahim; Ahmed 2011, intervjuer)

De deporterbara har en större press på sig och tvingas därmed acceptera mer. Arbetsgivarna känner till den deporterbares situation och dennes beskurna valmöjligheter på arbetsmarknaden. Det är möjligt att diskutera lön och arbetsvillkor, men i slutändan blir det ändå som arbetsgivaren vill. Det råder delade meningar kring om lönenivån skiljer sig mellan deporterbara och andra informella arbetare. En respondent uppger att lönenivån var densamma, men att de med uppehållstillstånd fick fler arbetstimmar. En annan menar att hans lön motsvarade en reguljär arbetares timlön och att de till skillnad från honom fick ta pauser. (Ahmed; Rahim; Ramin 2011, intervjuer)

Hassan (2011, intervju) förklarade att hans vänskapsrelation med sin arbetsgivare innebar att han fick en relativt hög lön på uppemot 85 kronor i timmen.

4.4.4 Flexibelt arbete

Den informella arbetsmarknaden är förhållandevis liten i Sverige. En hög facklig anslutningsgrad och kollektivavtal mellan arbetsmarknadens parter fungerar avskräckande mot arbetsgivare som överväger att anställa deporterbara. Kontrollen sköts effektivt av arbetsmarknadens parter vilket innebär att arbetsgivare som bryter mot de gällande villkoren riskerar sanktioner och exkludering från arbetstagarorganisationer respektive arbetsgivarorganisationer. (Holgersson 2011: 89)

Ramin (2011, intervju) uppger att han haft mycket svårt att finna arbetstillfällen, de jobb han haft är tillfälliga. Det upplevs som att det blivit svårare att hitta informella arbetstillfällen på senare tid, delvis på grund av en

¹⁰ Medelvärde av de angivna lönenivåerna, räknar med att dagslönen utbetalas för 8 timmars arbete.

ökad myndighetskontroll och troligen även på grund av en vikande konjunktur. Även lönenivån upplevs ha sjunkit. (Ramin; Ahmed; Hassan 2011, intervjuer)

4.4.5 Socialt liv

Marginalisering

Restriktionerna som redovisats i avdelning 4.2 och avsnitt 4.3.1 har inneburit stora svårigheter för immigranter att ta sig till Sverige och att söka asyl. Alla respondenter utom en använde sig av flyktingsmugglare för att ta sig till landet. Vissa åkte landvägen, medan andra blev försedda med förfalskade resedokument och identitetshandlingar.

Person, ålder	Pris (kr)*	År för inresa
Hamid, 53	42 300	2001
Hassan, 52	90 000	1999
Rahim, 50	65 100	2003
Parisa, 47	Visum	2010
Ahmed, 37	144 300	2007
Ramin, 28	83 800	2008
Snitt	85 100**	2004-08

Tabell 4.4 (2011, intervjuer)

* Total resekostnad inklusive eventuell biljett för transportmedel och avgift till flyktingsmugglare.

Inflationsjusterat, växlingskurs från 2011-12-22.

** Räknar bort den som inte använt smugglare.

Enligt tabell 4.4 framgår att deporterbara betalar ett genomsnittligt pris motsvarande drygt 85 000 kronor för att med hjälp av falska dokument eller smugglare ta sig till Sverige. Det går inte att urskilja något samband mellan år för inresa och priset de betalat.

Alla respondenter som är eller har varit deporterbara har sökt asyl och fått avslag och har därefter valt att hålla sig undan myndigheterna för att undvika deportation. Deporterbarheten beskrivs som mentalt belastande och ständigt närvarande. De har inget val än att låta livet gå vidare, men är i ständig beredskap på grund av risken att arresteras. (Hamid; Hassan; Rahim; Parisa; Ahmed; Ramin 2011, intervjuer)

Det är inte olagligt att hålla sig undan myndigheterna, däremot lever de deporterbara ständigt med risken för att tas i förvar. Förvarstagning upplevs som ett straff för och en kriminalisering av deras undanhållande. (Holgersson 2011: 130f)

Rättigheter

Den svenska välfärdsstaten (offentliga utgifter i förhållande till BNP) var 2009 den fjärde största i EU (Eurostat 2011). Men de förmåner som välfärdsstaten erbjuder omfattar i första hand medborgarna och reguljära immigranter.

De deporterbara beskriver att de i praktiken inte har rätt till vård, i många fall vågar de inte uppsöka vård av rädsla för att bli angivna. Hamid (2011, intervju) uppger att han hört om deporterbara som blivit arresterade när de sökt vård. Rätten till tandvård existerar inte. Enda sättet att få vård är via en ideellt driven vårdcentral specialiserad på vård av deporterbara, eller genom vårdpersonal med samma etnicitet som frivilligt utför behandlingar hemma hos de deporterbara. Den tillgängliga vården beskrivs som primitiv och omfattar inte svårare åkommor. (Hamid; Rahim; Ramin 2011, intervjuer) Det uppfattas som förödande om man som deporterbar drabbas av en arbetsskada, dels på grund av svårigheterna att få vård, men framför allt för inkomstbortfallet (Ramin; Rahim 2011, intervjuer).

Moderaterna anser att den lagstadgade rätten till akutvård för alla ska gälla, men inte till subventionerat pris (Gustafsson 2011, intervju). Socialdemokraterna anser att det i praktiken blir svårt att söka vård om deporterbara ska tvingas betala de höga avgifterna (Jansson 2011, intervju). Ramöverenskommelsen mellan regeringen och Miljöpartiet föreslår att frågan om subventionerad hälso- och sjukvård för deporterbara ska utredas (Regeringen 2011: 4).

Deporterbara har inte tillgång till rättsväsendet och vågar inte anmäla brott. Därför måste de undvika att utsättas för våld och brott genom att hålla sig till trygga platser och är förhindrade i sin rörelsefrihet. (Holgersson 2011: 157f)

Respondenter anger att de inte kan anmäla brott som begås emot dem. När det var inbrott i familjens lägenhet, kände de skam över att tvingas be den som står på lägenhetskontraktet att anmäla (Rahim 2011, intervju). Även Hamid (intervju, 2011) uttrycker en hopplöshet över att inte kunna vända sig till rätten när 6000 kronor av den överenskomna ersättningen för ett omfattande renoveringsarbete som han utförde inte utbetalades. Han tillägger att han måste ha risken i beräkningarna. ”*Om jag rapporterar det, är det jag själv som hamnar i knipa.*” (Hamid 2011, intervju)

Nätverk

Kontakter är viktiga för deporterbaras möjligheter att finna både arbete, bostad och få vård. Staden erbjuder möjligheter till ett mer omfattande kontaktnät än småstäder och ses bland annat därför som ett föredraget bosättningsalternativ för deporterbara. (Holgersson 2011: 117f)

De flesta av respondenterna har fått hyra en bostad informellt i andra hand. Hassan (2011, intervju) tvingades att bo i hans väns restaurang, där han var anställd, under fem år. Ramin (2011, intervju) var till en början hemlös, men hyr nu ett rum informellt som delas med tre andra vuxna landsmän. Parisa (2011, intervju) bor hos en bekant familj och delar rum med en annan person.

Flera uppger att kontakter med landsmän har varit deras väg till att få anställning.

”Man måste ha kontakter. Om man inte känner någon som kan rekommendera dig blir det jättesvårt. Folk litar inte på asylsökande och papperslösa, de kanske inte kan ta sitt ansvar på jobbet.” (Hamid 2011, intervju)

Lars F (2011, intervju) ser också en etnisk koppling på den informella arbetsmarknaden. Hans bild är att majoriteten av de deporterbara arbetar hos släktingar eller hos vänner med samma etnicitet.

5 Analys

5.1 Disciplinerande produktion av deporterbarhet

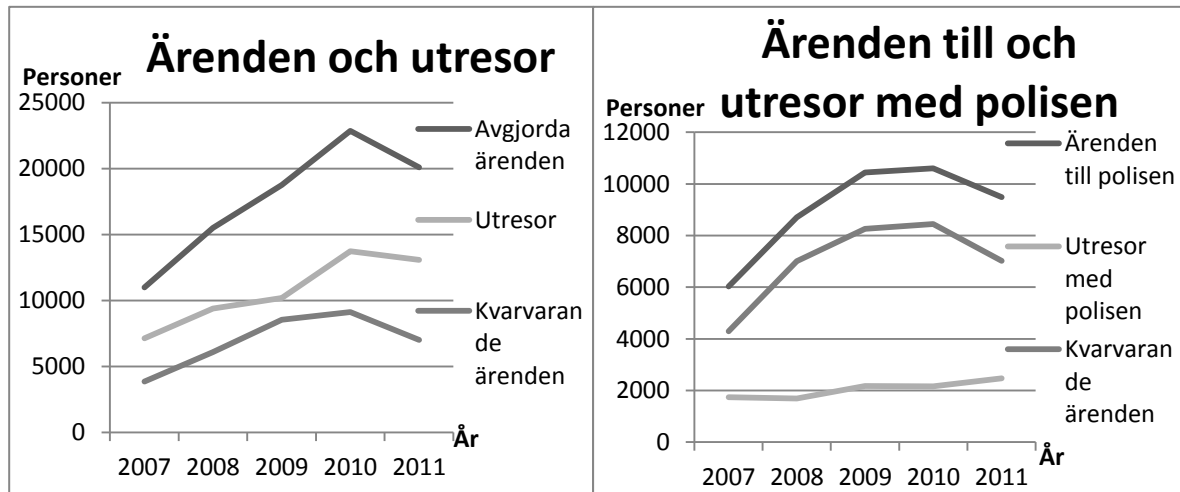
5.1.1 Producerande politik

Avdelning 4.1 beskriver en harmoniserad europeisk migrationspolitik som avser att begränsa immigrationen till nationalstaternas territorier kvantitativt och kvalitativt. Europeiska Unionen avser att upprätta en hegemonisk restriktiv, effektiv och allomfattande migrationspolitik. Med juridiska, finansiella, diskursiva och militaristiska instrument verkställs den restriktiva politiken genom att klassificera, kriminalisera, registrera och fysiskt avskärma immigrationen och immigranterna (4.2; 4.3.2). Statens klassificerande makt används för att dela upp de som har rätt att befinna sig på landets territorium och de som inte har rätten. (3.1). Svenska staten klassificerar en del av immigranterna som ”flyktingar” i behov av skydd och undviker på så sätt att bryta mot FN:s flyktingkonvention (4.3.1; 1.1). Men flyktingstatusen kan manipuleras genom att definiera vissa nationaliteter som icke skyddsbehövande samt att begränsa möjligheterna att ansöka om flyktingskap (4.1). På så sätt fördelas immigranter mellan reguljära och irreguljära, där den reguljära andelen kan beskärmas genom klassificering och gränskontroll. Därmed förskjuter staten immigrationen mot irregularitet, vilket är grundläggande för att producera deporterbarhet.

Migrationspolitiken är ett strategiskt instrument för att kontrollera människoflöden som söker sig till nationalstatens geografiska territorium. Upprätthållandet av politiken kan inte stoppa immigrationen, men den får konsekvenser för de personerna som trots effektiva kontroller, övervakning och kriminalisering lyckas immigrera. De immigranter som inte stoppas vid gränsen, lever som illegala och försätts i ett tillstånd av deporterbarhet. Migrationspolitiken illegaliserar människors rörelsemönster, existens och aktiviteter, och producerar deporterbarhet.

5.1.2 Producerad kvantitet

Tabell 4.1 visar att antalet avvsnings- och utvisningsärenden ständigt ökat sedan 2007 för att under 2011 minska något. Andelen som avvikit från myndigheterna följer en liknande utveckling (undantaget 2010), liksom antalet ärenden som överlämnats till polisen. De som avvikit överlämnas till polisen för verkställighet och kan därmed sägas vara deporterbara. Det innebär att produktionen av deporterbara (flödet) ökade konstant fram till 2009, för att därefter avta och stabilisera sig på en lägre nivå.

Figur 5.1 & 5.2 (Data ur tabell 4.1)

Figur 5.1 och 5.2 visar att det fram till 2010 skedde en divergens mellan å ena sidan det totala antalet samt de av polisen hanterade ärendena, och å andra sidan antalet utresor. 2011 var en brytpunkt, vars orsaker möjligen kan förklaras först när Migrationsverkets årsredovisning för 2011 publiceras. Men de ökade resurserna till Migrationsverkets återvändandeverksamhet kan vara en faktor till 2011 års konvergens. Det betyder att antalet deporterbara (stocken) ökade och nådde en topp 2010, för att 2011 övergå till ett minskat antal deporterbara, genom en ökad effektivitet i deportationerna och ett minskat inflöde av ärenden. Beräkningar av deporterbara kan endast vara "guesstimates" (McKay, et al. 2011; 94). Andra faktorer som kan spela in är antalet icke registrerade utresor och inresor samt avlidna deporterbara (Ibid. s. 95, 97). Beräkningarna ovan kan därför inte sägas vara helt pålitliga, däremot kan de möjligen påvisa trender kring omfattningen av migrationspolitikens produktion av deporterbarhet. Det kan konstateras att flödet av deporterbarhet är positivt så länge det finns personer som avvikit från återvändande och att stocken totalt sett sannolikt har ökat sedan 2007, även om några förändringar under den korta perioden mellan 2007-2011 inte kan säkerställas. Det kan också konstateras att effektiviteten i deportationsgenomförandet har ökat under perioden (undantaget för Migrationsverket år 2011).

5.1.3 Disciplinerande verkställighet

Deporterbara måste kartläggas, registreras och dokumenteras för att geografisk exkludering ska vara möjlig (3.1), därför utsätts de liksom kriminella för fängsling samt ekonomisk och rättslig bestraffning (4.3.2). Förvarstagningen upplevs av deporterbara som en disciplinering riktad mot deras ovilja att lämna det svenska territoriet (4.4.5). Även om undanhållandet från myndighetskontrollen inte är olaglig, behandlas deporterbara som kriminella.

Verkställandet av migrationspolitiken delegeras ned till olika samhällsaktörer, där polisen har tilldelats mer ansvar. Den inre utlänningskontrollen som man ansvarar för ska enligt direktiv utföras obegränsat över hela det svenska territoriet. Gränspolisens har inrättat en särskild spaningspatrull som i samarbete med andra myndigheter och privatpersoner ska effektivisera kontrollen, särskilt på arbetsplatserna. Där ingår att söka upp och ta deporterbara i förvar tills utvisning är möjlig. Men polisen följer inte direktiven helt, eftersom man vill undvika en offentlig debatt som kan försvaga legitimiteten för deras verksamhet. Man undviker att kontrollera vissa geografiska områden och aktiviteter, eftersom det uppfattas som att den allmänna opinionen anser det vara oetiskt att utföra kontroller där. (4.3.2)

Polisens balansering mellan effektiva och etiska metoder är nödvändig för att upprätthålla legitimiteten för den inre utlänningskontrollen. Arbetsplatsen blir på så sätt den farligaste ”passagen”¹¹.

Ökade dokumentationskrav från arbetsgivarna inom de branscher som deporterbara arbetar i kan minska efterfrågan på deporterbart arbete, men innebär inte nödvändigtvis en reduktion av arbetsmängden. Sanktioner mot arbetsgivare vidarebefordras till de anställda, med osäkrare anställningar och lägre löner som följd. Sanktionerna kan däremot bli ett verktyg i arbetsgivarnas händer för att försvaga den deporterbara arbetskraften. Interventioner på arbetsmarknaden skapar en arbetskraft i hög beroendeställning gentemot sin arbetsgivare. Detta används av arbetsgivare för att skaffa sig oavlönad arbetskraft, eller lågavlönad flexibel arbetskraft utan arbetsrättsligt skydd.

Andra aktörer som omfattas av delegeringen är Migrationsverket (4.3.2), transportörer (4.3.1) och via sanktionsdirektivet även de arbetsgivare som anställer deporterbara (4.2). Sanktionsdirektivet tilldelar de arbetsgivare, som de deporterbara är beroende av, ansvaret för att disciplinera dem med hot eller deportation. Delegeringen av migrationspolitikens verkställande till arbetsgivarna kan användas som ett verktyg för att avlägsna ofoglig arbetskraft, eller arbetskraft som avses förbrukad. Den mest disciplinerande aktiviteten utöver inresan är arbetsplatsen, som de deporterbara är tvingade att vistas på för att överleva. Regleringar av migrationen är mer än en statlig kontroll av migrationsflödena, de bestämmer också vilka relationer och villkor som ska råda på den arbetsmarknad där migranterna arbetar (McKay, et al. 2011: 58). Upprätthållandet av den restriktiva migrationspolitiken genom interventioner på arbetsmarknaden

¹¹ ”[P]assera är en konstant sysselsättning” (Holgersson 2011 i avd. 3).

disciplinerar det deporterbara arbetet och tvingar det till djupare underordning under kapitalet.

5.2 Deporterbarhet som informaliseringsstrategi

5.2.1 Postindustriell exploatering

Det empiriska materialet ger inget stöd åt den direkta kopplingen mellan den formella och informella ekonomin, däremot kan den formella ekonomin exploatera den informella tack vare den senares inflationshämmande effekt (3.5.2). Den billiga informella produktionen ökar den reguljära arbetskraftens köpkraft utan att kapitalisterna behöver höja lönerna – på så sätt kan den formella kapitalismen profitera på den informella arbetskraftens billiga produktion.

Exploateringen av arbetskraften kan anta olika former och intensitet beroende på ekonomins konkurrenssituation. Den postindustriella ekonomins exploateringsform ger upphov till en polarisering av arbetsmarknaden. Ekonomin intensifierar exploateringen av de undre skikten av den segmenterade arbetsmarknaden via informaliseringsstrategier och en återkoppling av arbetskraftens förmåner och rättigheter till dess marknadsvärd. Den postindustriella ekonomin söker att bryta upp den fordistiska kompromissen som reglerar relationerna på arbetsmarknaden, för att öka flexibiliteten och reducera kostnaderna. Informaliseringen kan inte uttraderas genom att staten kriminaliserar den, eftersom den härstammar ur den postindustriella ekonomins ojämlika vinstmöjligheter och är en rationell anpassnings- och överlevnadsstrategi efter kontinuerligt förändrade ekonomiska förutsättningar.

5.2.2 Informalisering av deporterbart arbete

Holgerssons (2011) argument i avdelning 3.2 beskriver hur försöken att motverka en segmentering av samhället genom att upprätthålla deporterbarheten i praktiken får motsatt resultat. Trots att de deporterbara förnekas många av de rättigheter som reguljära immigranter och medborgare har, lämnar de uppenbarligen inte nationalstatens territorium (se 5.1.2). När deporterbara förnekas sina rättigheter, tvingas de istället till informella aktiviteter, vilket formar grunden för ett liv i ett parallellt samhälle utom statens kontroll.

Migrationspolitiken tvingar in immigranter i den informella ekonomin redan som asylsökande, då ersättningsnivåerna är för låga för att leva på. Den låga dagersättningen i kombination med svårigheterna att finna formellt arbete, på grund av avsaknaden av uppehållstillstånd och språkliga kunskaper, tvingar migranter till informellt arbete redan innan de har blivit deporterbara.

Ökade dokumentationskrav och intensifierad myndighetsövervakning i de branscher som deporterbara arbetar upprätthåller exkluderingen från den formella arbetsmarknaden. Deporterbara anser sig inte ha något annat alternativ än att

arbeta informellt för att överleva. Myndighetskontrollen försvårar immigranternas försörjningsmöjligheter. Avsaknaden av försörjningsmöjligheter för immigranter tvingar fram ett utbud av informelliserad deporterbar arbetskraft.

Khosravi (2006) beskriver den inkluderande exkluderingen som ett tillstånd på gränsen mellan exkludering ur och inkludering i samhället (avd. 3.2). Den aktiva oviljan från reguljära samhällsinstitutioner att erkänna de deporterbaras faktiska geografiska närvaro ligger till grund för den process som driver de deporterbara mot inkludering via de irreguljära samhällsinstitutionerna. En exkludering från formella försörjningsmöjligheter mot informellt arbete.

5.2.3 Förtjänst

Trots ökade kontroller och dokumentationskrav i de branscher som anställer deporterbara kan arbetsgivarna komma undan sanktioner för att ha anställt deporterbara och kan enkelt ersätta arbetare med nya om de skulle arresteras och deporteras. Även om arbetsgivare straffas för att ha anställt deporterbara, är sanktionerna på 10 000 kronor låga i förhållande till den förtjänst som deporterbart arbete genererar.

Dels de låga lönerna och flexibla arbetstiderna, men också möjligheterna att undgå att betala ut lön genom att antingen ange arbetare för myndigheterna (avsnitt 4.4.1) eller att strunta i att betala ut lön (avsnitt 4.4.5; 4.4.3) innebär goda ekonomiska förtjänstmöjligheter. Ju högre sociala och regulativa kostnader, desto mer tjänar arbetsgivare på att aktivera sig i den informella ekonomin. Den svenska arbetsmarknaden omfattas av förhållandevis höga regulativa kostnader (4.4.2), arbetsgivaravgifterna motsvara 31% av lönen (4.4.3) och inkomstskatten är ungefär på samma nivå.

De informella arbetsgivare som anställer deporterbara kan åtnjuta goda ekonomisk besparingar, samtidigt som risken att drabbas av sanktioner är låg (4.3.2) och straffen i förhållanden till de ekonomiska förtjänsterna är låga. Ur den rationella kalkylen i avsnitt 3.3.2 kan slutsatsen dras att migrationspolitikens undertryckande av deporterbart arbete upprätthåller arbetsgivarnas möjligheter att göra förtjänst på deporterbara. Slutsatsen bekräftas av följande citat:

”The category “illegal alien” is a profoundly useful and profitable one that effectively serves to create and sustain a legally vulnerable—and hence, relatively tractable and thus “cheap”—reserve of labor.” (De Genova 2002: 440)

De deporterbaras roll som informell arbetskraft är viktigt för att göra produktionsprocessen mer flexibel, en egenskap som kan utebli vid regularisering (McKay, et al. 2011: 105f).

5.2.4 Legitimering av kontrollerad informalisering

Upprätthållandet av migrationspolitiken anses av de politiska aktörerna vara nödvändigt för att legitimera lagliga former av immigration. Det anses att den okontrollerade immigrationen måste stävjas för att legitimiteten för asylrätten och den kontrollerad arbetskraftsinvandring ska upprätthållas (4.1; 4.3.1). Arbetskraftsimmigration är önskvärd så länge den bidrar positivt till arbetskraftens produktivitet och konkurrenskraft, vilket är en förutsättning för den ekonomiska tillväxten. För att upprätthålla konkurrenskraften krävs arbetskraft med relativt hög produktivitet i förhållande till lönenivån.

Den nya lagen om arbetskraftsinvandring öppnar för en kontrollerad immigration av flexibel arbetskraft utefter näringslivets behovsprövning (4.3.1). Samtidigt försämrar lagen immigrantarbetares möjligheter att få permanent uppehållstillstånd. Arbetare kommer endast att vara efterfrågade så länge deras produktivitet i förhållande till lönenivån är hög och kan om villkoren inte uppfylls försättas i deporterbarhet av arbetsgivarna. Förutom flexibiliteten kan svenska arbetsgivare och staten undvika att betala delar av arbetets reproduktionskostnad, då både utbildnings-, pensions och eventuella arbetslöshetskostnader betalas i ursprungslandet. Arbetskraftsimmigranterna tillbringar främst den produktiva delen av sin livscykel i Sverige, även om möjligheten finns för permanent uppehållstillstånd efter fem år.

Genom att förhindra okontrollerad irreguljär arbetskraft eftersöks en legitimering av ett system för kontrollerad flexibel import av produktiv arbetskraft. Den kontrollerade arbetskraftens rätt att vistas inom det svenska territoriet grundar sig på den enskilda arbetarens värde på arbetsmarknaden.

Även om den kontrollerade arbetskraftsimmigrationen inte sysselsätts i den informella ekonomin, är det ändå en informaliseringsstrategi som kringgår rådande arbetsmarknadsregleringar (anställningstrygghet och sociala avgifter) via den ständigt närvarande risken för att arbetaren hamnar i deporterbarhet.

5.2.5 Dual informaliseringsstrategi

Slutsatsen av avdelningen är att deporterbarheten av en grupp upprätthålls för att uppnå importerbarhet av en annan grupp. Förhindrandet av en spontan socialt motiverad migration tycks vara ett medel för att möjliggöra ekonomiskt motiverad kontrollerad arbetskraftsinvandring. Arbetskraftsinvandringen är i sin tur ett medel för att uppnå målet av ökad flexibilitet och informalisering på den reguljära arbetsmarknaden. Arbetskraftsimmigranternas rätt att vistas i landet knyts till den enskildes marknadsvärde, vilket innebär en commodification av arbetaren. Detta kan benämnas som en informalisering uppifrån (se 3.5.6).

I andra änden försvagar upprätthållandet av deporterbarheten den arbetskraft som man avser att förhindra, vilket tvingar in den i djupare informalisering. Avsnitt 3.3.1 förklarar att näringslivet har ett intresse av att öka arbetskraftsutbudet under förutsättning att den är försvagad och foglig. Deportierbar disciplinerad arbetskraft befinner sig i ett tillstånd som garanterar

dessa attribut. Deporterbaras informalisering underifrån är ett svar på politikens och näringslivets informalisering uppifrån (se 3.5.6).

Det deporterbara arbetet och den kontrollerade arbetskraftsimmigrationen har en likvärdig ekonomisk funktion som tillåter ökad flexibilitet och exploatering tack vare hotet om geografisk exkludering. Den duala informaliseringen skapar en acceptans för informalisering genom att förhindra vissa ”illegala” immigranter att arbeta formellt och öppnar för en ”legal” informaliserande immigration.

5.3 Utbytbar vara

5.3.1 Omsättningskostnad

De geografiska barriärer som nationalstaten reser för att förhindra att immigranter får tillträde till dess territorium stoppar inte immigrationen, utan driver den mot irregularitet och lägger en grund för en illegal marknad för människosmuggling. Det ”arms race” som enligt avdelning 3.1 pågår mellan staten och smugglarna kan uppenbarligen inte vinnas av staterna (enligt 5.1.2). Även om enskilda smugglare misslyckas, kommer deras verksamhet som kollektiv att på ett eller annat sätt lyckas kringgå de geografiska barriärerna och på så sätt övervinna staternas ansträngningar. Priset för smugglarnas ansträngningar betalas av immigranterna. Tabell 4.4 visar att dessa kostnader i förhållande till de deporterbaras inkomster är skyhögt, för respondenterna i snitt 85 100 kronor. Deporterbar arbetskraft är utbytbar, därför behöver inte reproduktionskostnaden betalas i Sverige (3.5.3). Istället betalas en omsättningskostnad av det deporterbara arbetet, vars pris motsvaras av den kostnad som arbetarna själva tvingas betala för att med hjälp av smugglare överbrygga de geografiska barriärerna.

5.3.2 Reproduktionskostnad

De reproduktionskostnader som ändå i viss mån betalas, omfattar vård, boende och sociala omkostnader. Till skillnad från formell arbetskraft, vars reproduktionskostnader betalas av arbetsgivarna och via offentliga medel, måste för deporterbara betalas av dem själva eller av de etniskt grundade sociala nätverk som de ingår i (4.4.5). Utöver reproduktionskostnaderna tvingas arbetaren att själv stå för den sociala kostnaden att ständigt leva med risken att gripas, bli tagen i förvar och utvisas ur landet. Exkluderingen från dokumentation förhindrar deporterbara att omfattas av de reguljära institutioners reglerande beskydd. Det tvingar dem att själva betala för reproduktionen och omsättningen av sin arbetskraft, med visst stöd av irreguljära institutioner.

Den statliga immigrationskontrollen upprätthåller kostnadsfördelning genom att i praktiken administrerar omsättningen av högexploaterad deporterbar arbetskraft med repression och deportationer.

Deporterbarheten har satt den i avsnitt 3.5.3 diskuterade teorin *law of value* ur spel. Det obetalda arbetet har pressats upp till den grad att den låga lönen som deporterbara tjänar varken täcker reproduktionskostnaderna eller omsättningskostnaderna. Deporterbarheten serverar arbetsgivarna med lågavlönad eller oavlönad utbytbar arbetskraft, som i stället för att reproduceras kan omsättas likt en konsumtionsvara.

5.4 Klassanalys

5.4.1 Omvänd klassmobilitet

Avsnitt 4.4.5 tyder på att immigranter i första hand använder asylsystemet och ser det som en väg för att formalisera sin immigration. Men när asylrätten blivit allt mer restriktiv har mer informella flyktvägar blivit nödvändiga. Flyktingsmugglingen har, på grund av ökad militarisering av de yttre gränserna tillsammans med den restriktivare asylpolitiken, blivit en avgörande institution för att möjliggöra tillträde till det svenska territoriet. Fem av sex respondenter använde sig av flyktingsmugglare för att ta sig till Sverige. Hon som inte tog hjälp av smugglare kunde ta sig till landet med visum, en metod som försvåras i takt med viseringsdatabasernas inrättande. De geografiska barriärerna kan överbryggas med ekonomiska medel, vilket innebär att de fattigaste har sämre möjligheter att migrera till Europa och Sverige. Det är snarare personer med god utbildning och inkomst som har råd att ta sig förbi barriären. Detta styrks delvis i avsnitt 4.4.2 då flera av respondenterna är välutbildade och meriterade. Förstärkt säkerhet för att förhindra immigrationen har sorterat bort de som inte har resurser och möjliggjort immigration främst för de ekonomiskt starka (Doomernik 2004: 45).

Även om irreguljära immigranter i vissa fall har hög kvalifikations- och utbildningsnivå, råder det en asymmetri mellan å ena sidan deras socioekonomiska status i ursprungslandet och å andra sidan deras status i Sverige. Deporterbarhet genererar en klassmobilitet i negativ bemärkelse. Argumentet i avsnitt 3.5.2, om att den postindustriella ekonomin tillåter en hög grad av klassmobilitet som bestäms av individens utbildningsnivå, är falskt för deporterbara. Deras socioekonomiska status avgörs inte i första hand av utbildningsnivån, utan av deras legala status och tillståndet som deporterbara. Deras status och tillstånd grundar sig inte på deras handlingar, utan på den fysiska närvaron inom det svenska territoriet.

Oavsett utbildningsnivå och kvalifikationer tvingar deporterbarheten till lågavlönade lågstatusjobb i den informella ekonomin. Deporterbara saknar anställningstrygghet, exponeras hårt mot marknadskrafterna och utgör således en undre del av arbetsmarknadens ”b-lag” (se 3.5.2).

5.4.2 Informell underklass

Migrationspolitikens upprätthållande producerar deporterbar arbetskraft i en ”foglig kropp” som utan att kunna göra motstånd tvingas acceptera godtycklig behandling och djup exploatering från arbetsgivare (3.2; 3.3.1). I avsnitt 4.4.1 beskrivs att de deporterbara upplever sig maktlösa gentemot sina arbetsgivare och att de tvingas utföra de mest obekväma, tunga och intensiva arbetena, till mycket låga löner. Avsnitt 3.3.2 beskriver att deporterbarheten är en avgörande försvagande faktor som pressar ner priset på och ökar exploateringen av de deporterbaras arbete. Tabell 4.3 antyder att deporterbarheten trycker ned lönerna till nivåer som motsvarar mellan 20 och 27 procent av lönenivåerna på den formella arbetsmarknaden. Å andra sidan hade respondenten som aldrig varit deporterbar samma lönenivå och arbetsvillkor, vilket tyder på att andra faktorer än deporterbarhet också spelar in. Förutom de låga lönenivåerna tillkommer reproduktionskostnader som måste betalas av arbetarna själva, vilka den reguljära arbetskraften inte behöver betala. Avsaknaden av subventionerade välfärdsförmåner (pension, vård, sjukförsäkring, etc.) och relativt höga kostnader för exempelvis transporter till arbetet och mat försätter de deporterbara i extrem fattigdom. (4.4.3; 4.4.5)

Avsnitt 4.4.2 anger att det är kollektivavtal och inte välfärdsstaten som reglerar arbetsmarknaden effektivast. Den fackliga anslutningsgraden i Sverige är unikt hög, vilket antyder att fackföreningarna spelar en viktig roll i att reglera den svenska arbetsmarknaden. På samma sätt som deporterbara är exkluderade från välfärdsstatens reglerande kraft, är de på grund av avsaknaden av dokumentation och sin deporterbarhet också exkluderade från fackligt och rättsligt skydd på arbetsmarknaden. Dokumentationskravet och avsaknaden av dokument försätter de deporterbaras arbete utom räckhåll för formell reglering, som för den formella arbetskraften innebär kollektivavtalsenliga löner, villkor och rättsligt skydd. (4.3.3)

Arbetarklassen i den kapitalistiska ekonomin beskrivs enligt följande citat:

”[E]n samhällsklass som inte har några tillgångar utöver sina armar och inte någon annan möjlighet att tillfredsställa sina behov än att sälja sin arbetskraft” (Mandel 1964/1969: 16).

Arbetarklassen befinner sig under ett ekonomiskt tryck att sälja sitt arbete för att överleva och reproducera sin arbetskraft. De deporterbara befinner sig under samma typ av ekonomiska tryck som de reguljära arbetarna (dock intensivare) och dessutom under ytterligare press bestående av rättslöshet samt av hot om förvarstaging och deportation. De kan inte anmäla brott eftersom de i praktiken själva är kriminaliserade på grund av sin blotta närvaro. Det dubbla trycket tvingar dem att leva under en ökad risk att utsättas för (bl.a. sexualiserat) våld i alla delar av samhället däribland på arbetsmarknaden. Våldet kan både vara fysiskt, mentalt och strukturellt. Upprätthållandet av deporterbarheten institutionaliserar utsattheten och formar en underklass av högexploaterad arbetskraft. I avsnitt 3.5.2

framgår att även den informella arbetsmarknaden är segmenterad, där deportera arbetare är de mest exploaterade.

Teorin om informalisering och recommodification av de undre skikten av arbetskraften som en följd av framväxten av den postindustriella ekonomin (3.5), befäster deporterbarhet som en fullt rationell ekonomisk informaliseringsstrategi. Att förbjuda deporterbara att arbeta är dock endast ekonomiskt rationellt om de kvalificerade immigranternas arbete kan tillvaratas. Därför har den nya lagen om arbetskraftsimmigrationen öppnat möjligheterna för deporterbara att få temporärt uppehållstillstånd, vid efterfrågan från arbetsgivare (4.3.1). Detta möjliggör för näringslivet att ”plocka russin ur kakan” och en liten del av de deporterbara kan ta sig ur sitt tillstånd. Men för de deporterbara som inte efterfrågas som ”kärnarbetare” (se 3.5.2) på den formella arbetsmarknaden, förblir de medlemmar av en deporterbar underklass. Lagen har möjliggjort en regularisering av deporterbaras arbete, men med förbehållet att dess produktivitet överstiger lönen. Därmed avgörs den eventuella regulariseringen av arbetarens marknadsvärde, en decommodification av immigrantens arbete.

5.4.3 Statlig klassindelning

Exkluderingen som skapar deporterbarhet kan legitimeras genom demonisering av immigranterna – genom framställande av dem som ”anti-medborgare” som besitter moraliska attribut i motställning mot de vanliga medborgarnas egenskaper (3.2). De irreguljära immigranterna reduceras till sådana ”anti-medborgare” när de både inom svensk och inom europeisk migrationsdiskurs benämns som ett säkerhetsproblem och hanteringen av dem länkas samman med bekämpningen av internationell kriminalitet och terrorism (4.1; 4.3).

Staten använder sin diskursiva makt för att klassificera olika grupper av arbetare (4.3.1) och sin lagstiftande och upprätthållande makt åt att undertrycka delar av arbetarklassen till förmån för kapitalet (3.1). Det är ur denna kontext som den kapitalistiska statens funktion att reproducera klassrelationerna kan förstås. Staten differentierar arbetarklassen efter moraliska attribut, vilket resulterar i en etnisk och ekonomisk uppdelning av arbetarklassen.

Statens upprätthåller enligt avsnitt 3.5.3 i teorin den segmenterade arbetskraften genom att dela upp arbetarklassen efter etniska linjer. Segmenteringen kan bromsas av fackliga insatser. I fallet med deporterbara arbetare tycks dock denna uppdelning ha accepterats av fackföreningarna, som inte har några strategier för att förhindra uppdelningen (4.3.3). Detta är enligt avsnitt 3.5.3 ett hot mot klassenigheten och riskerar att försvaga arbetarnas kollektiva förhandlingsstyrka.

Ändå väljer betydande delar av fackföreningsrörelsen att backa upp statliga ingripanden på arbetsmarknaden genom att ange arbetsplatser som anställer deporterbara och på så sätt hjälpa myndigheterna i sin övervakning. Även om fackföreningsrörelsen är splittrad i frågan har LO avslagit förslag om att organisera och företräda deporterbara samt att regularisera och därigenom öppna för en formalisering av deporterbaras arbete. (4.3.3; 3.4)

Det finns en samsyn mellan staten och delar av fackföreningsrörelsen om hur de deporterbara ska hanteras, resultatet blir att det deporterbara arbetet ständigt reproduceras. Sådana fackliga strategier befäster deporterbarheten och dess negativa konsekvenser för arbetarna och gynnar utvecklingen av en underklass på en polariserad arbetsmarknad. Avsnitt 3.3.4 förklarar att fackliga strategier, som stöttar och uppmuntrar myndigheternas kontroller på arbetsplatserna och sanktioner mot arbetsgivare, förstärker splittringar inom arbetarklassen. Strategierna försvagar klassenigheten och ökar arbetsgivarnas maktställning gentemot arbetarna.

5.5 Decommodification

5.5.1 Välfärdsstatens formaliseringsansträngningar

Välfärdsstatens institutioner upprätthåller en viss miniminivå av rättigheter som reglerar arbetsmarknaden och decommodifierar arbetet från marknadsvärdet (3.5.5). Ju mer omfattande del av samhällslivet som välfärdsstaten reglerar, desto större blir exkluderingen av de som inte omfattas av dess reglering (3.2). Avsnitt 4.4.5 visar att den svenska välfärdsstaten internationellt sätt är mycket omfattande. De deporterbaras exkludering från välfärdsstatens reglerande kraft innebär betydande konsekvenser för arbetsvillkorens och rättigheternas koppling till marknadskrafterna. I avsaknaden av en reglerad miniminivå av rättigheter bestäms de i hög grad av marknadens värdering av de deporterbaras arbete.

Politiken avser att med olika medel stoppa irreguljär immigration dels vid de yttre gränserna, men kanske främst via intern utlänningskontroll i olika delar av samhället. Men denna statliga kontroll är ineffektiv. I avsnitt 3.3.3 konstateras att förhandlingar mellan arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer är det effektivaste sättet att reglera arbetsmarknaden. Den höga fackliga anslutningsgraden och kollektiva förhandlingar fungerar avskräckande mot arbetsgivare som överväger att anställa informellt, något som har begränsat den svenska informella arbetsmarknadens omfattning effektivt (4.4.4).

Den statliga myndighetsövervakningen över den informella arbetsmarknaden (4.4.2), där deporterbara är aktiva, är både ekonomiskt och socialt kostsam och dessutom ineffektiv (3.4). Resursbegränsningen är enligt gränspoliserna en faktor som förhindrar myndigheterna att bekämpa det informella arbetet (Lars F 2011, intervju).

5.5.2 Facklig kamp

Staten och fackföreningarna som reglerande reguljära institutioner fungerar som formaliserande krafter, men reglerar inte relationerna inom den informella arbetsmarknaden. Fackföreningarna dras enligt avsnitt 4.3.3 med principiella, juridiska, organisatoriska och politiska problem och dilemman i hanterandet av

deporterbara. I dilemmat mellan att försöka regularisera de deporterbaras arbete och därigenom indirekt acceptera ”illegal” immigration, och att avslöja arbetsgivare som anställer deporterbara och bidra till att deportera arbetare (avsnitt 3.3.4), har delar av fackföreningsrörelsen valt den sistnämnda strategin. Även om LO argumenterar för att facket inte ska legitimera deporterbarhet för att undvika risken att öka den irreguljära immigration, löser inte det principiella ställningstagandet problemet i praktiken. De deporterbara är i högsta grad närvarande på arbetsmarknaden, men LO:s strategi resulterar i att man avsäger sig möjligheterna att reglera relationerna på den nedre delen av den segmenterade arbetsmarknaden genom att motsätta sig att företräda och försvara de deporterbara arbetarna. Denna strategi gynnar arbetsgivarna och försvagar de deporterbara arbetarna, vilket är i rak motsats till fackföreningarnas grundprinciper.

Regulariseringsprogram skapar förutsättningar för att immigrantarbetare ska våga ta till facklig kamp för att uppnå förbättringar av arbetsvillkoren (Bacon 2008: 91f, 130f, 155). Erfarenheterna återges enligt följande:

”When workers qualified for amnesty, many lost their fear of deportation. An uprising in strikes and organizing drives swept through those areas of the country where immigrants were concentrated.” (Ibid. s. 131).

Mitchell (2000) kommenterar vikten av facklig kamp för att försvara arbetarnas ställning på arbetsmarknaden med:

”[w]ithout the pressure of such social movements, everyday workplace violence is not a cost of doing business [...], but perhaps a means of holding down costs.” (Ibid. s. 763).

När de deporterbara förblir oorganiserade och exkluderade från arbetarkampens reglerande kraft, upprätthålls i praktiken en arbetsmarknad som med våld fördjupar exploateringen av deporterbaras arbete.

5.5.3 Omförhandling

Motståndet mot regulariseringsprogram bygger på farhågor om att belönandet av irreguljär immigration kan göra det lönsamt att hålla sig undan myndigheterna (3.4; 4.3.3). Men effekter av åtstramningarna av asylansökningarna och den ökade gränsövervakningen har inte visat sig ha några långvariga effekter (Doomernik 2004: 41). Varken en politik som är öppen för legal immigration eller en som strävar efter att försluta gränserna kan hindra irreguljär immigration (Tapinos 2000: 38). Som tidigare konstaterat har antalet deporterbara snarare kontinuerligt ökat den senaste tiden (5.1.2). Irreguljär immigration kan inte stoppas av staten. Därför betyder inte en regularisering av deporterbara någon kvalitativ förändring av den irreguljär immigration. Däremot skulle

regulariseringsprogram underlätta decommodification av det deporterbara arbetet (4.3.3) och en eventuell formalisering av deras arbete (3.4).

Fackföreningarnas strategier formas av den politiska hegemonin och påverkas av det rådande politiska klimatet (3.3.4). Facken tycks inte utmana statens syn på illegalitet så länge det inte finns en drivande politisk kraft bakom ett sådant synsätt. Att inte anta utmaningen innebär ett indirekt legitimerande av producerandet och upprätthållandet av den djupa exploateringen av det deporterbara arbetet.

I avdelning 3.1 förklarar De Genova (2002) att lagen är en produkt av ständigt pågående förhandlingar som präglas av sociala konflikter. Detta bekräftar inte minst av den tillfälliga utlänningslagen som infördes i Sverige 2006 till följd av ett socialt och politiskt tryck (1.1). Även myndigheternas hantering av deporterbara påverkas och omförhandlas kontinuerligt av samma sociala krafter, vilket polisens återhållsamma agerande tyder på (4.3.2). Både lagen och myndighetshandlingen av deporterbara präglas av sociala förhandlingar. Detta sätt att betrakta staten på är nödvändigt om fackföreningsrörelsen ska ha möjlighet att decommodifiera illegaliserad deporterbar arbetskraft.

Avsnitt 4.3.3 antyder dock att fackföreningsrörelsen har börjat uppmärksamma sin problematiska hållning genom att diskutera organisering av och annat stöd för deporterbara. Bara under den senaste treårsperioden har fem fackföreningar (samt LO) diskuterat frågan på sin kongress och tre har beslutat sig för att acceptera deporterbara medlemmar (tabell 4.2). Även en facklig informationscentral riktad till deporterbara har upprättats. Det återstår dock omfattande utmaningar som utformandet av (politiska) krav, strategier och att hantera de praktiska (juridiska) problemen. Det juridiska problemet kan till exempel hanteras med att fackföreningar får befogenheter att företräda deporterbara i arbetsrättsliga tvister mot arbetsgivare utan att klienten behöver vara närvarande, och därmed undvika risken att deporteras för att ha tagit strid för sina villkor (Cholewinski 2005: 56).

5.5.4 Decommodificationsmetoder

Arbetsmarknadens kollektiva samförståndsanda kan utöva en effektiv social kontroll över relationerna och förhindrar i viss mån informalisering (3.3.3). I frånvaron av effektiva regleringar av det deporterbara arbetet från fackföreningsrörelsen och välfärdsstaten är det irreguljära institutioner som antar den reglerande rollen. Sociala nätverk som bygger på kulturell och etnisk gemenskap kan i viss mån reglera de deporterbaras arbete. Avsnitt 4.4.5 bekräftar att sådana nätverk inte bara är viktiga för att finna bostad och tillgodose begränsade vårdbehov, utan även underlättar i sökandet efter arbete. Sista stycket i avsnitt 4.4.3 antyder att sociala nätverk dessutom i någon mån tycks reglera lönenivån, men regleringen är i stort sett godtycklig. Den beskrivna reglerande institutionen är mer omfattande i större städer och fungerar som en attraktionskraft för deporterbara till städerna. De sociala nätverkens reglerande förmåga är svag och godtycklig och fungerar som ett mycket svagt skydd mot commodification.

För att minska det ekonomiska trycket beskrivet i avsnitt 5.4.2 finns A-kassan som ett effektivt instrument. Den förhindrar att arbetare tvingas att sälja sitt arbete till lönenivåer under inkomstbortfallsförsäkringens nivå. I avsnitt 4.4.2 och 4.4.3 framgår att låga eller inga ersättningsnivåer tvingar personer att ta arbeten inom den informella sektorn. Det innebär att deporterbara som saknar rätt till A-kassa (4.3.3) står utan beskydd mot den djupaste ekonomiska exploateringen. Någon form av inkomstbortfallsförsäkring för deporterbara hade varit ett verktyg för att ge deporterbara handlings- och förhandlingsutrymme och därmed mildra exploateringen av det deporterbara arbetet. Den skulle minska arbetsvilkorens exponering mot marknadskrafterna och därmed decommodifiera det deporterbara arbetet.

6 Slutsats

Enligt analysens slutsatser präglas de olika samhällsaktörernas hanterande av deporterbara av *fem paradoxer*. 1) Immigrationens ekonomiska vinster står i fokus, samtidigt som deporterbara inte tillåts arbeta. 2) Den spontana immigrationen motverkas för att motivera andra former av immigration. 3) Nationalstaten strävar efter att kontrollera inträdet till dess territorium och ha uppsikt över de som vistas på territoriet, men strategierna för att upprätthålla detta får motsatt effekt. Istället tvingas deporterbara till informella aktiviteter som står utom statlig kontroll. 4) Immigranterna förvägras sociala rättigheter för att upprätthålla ett system med likvärdiga sociala rättigheter för alla. 5) Fackföreningarna strävar efter att reglera arbetsmarknaden genom att indirekt stödja reproduktionen av deporterbarhet och därmed informellt arbete.

Konsekvenserna av politiken, lagen och dess upprätthållande står paradoxalt nog i motsättning mot de uttalade avsikterna. Så länge motsättningarna består, kommer de deporterbara och deras arbete att ständigt undertryckas med negativa humanitära konsekvenser och ökad ojämlikhet som följd.

Migrationspolitiken avser att med rättsliga, organisatoriska och militaristiska instrument geografiskt exkludera immigranter, men lyckas inte fullt ut med detta. Olika samhällsaktörer deltar i upprätthållandet av politiken och därmed formandet av en försvagad underklass med näst intill obefintliga sociala, ekonomiska och juridiska rättigheter. Lagar, förvarstaging, sanktioner och interventioner på arbetsmarknaden resulterar främst i en kriminalisering och disciplinering av det deporterbara arbetet.

Samtidigt som de deporterbara exkluderas från de formella delarna av samhället, inkluderas de via informella institutioner. Konsekvensen av exkluderingen och repressionen är att det deporterbara arbetet drivs mot djupare irregularitet och informalisering, och därmed intensivare exploatering. Politiken serverar på så sätt den informella arbetsmarknaden med ett utbud av foglig arbetskraft. Deporterbara blir en omsättbar, utbytbar, flexibel och därmed efterfrågad vara i det lägsta och mest exploaterade skiktet av den postindustriella ekonomin. Exkluderingen från de formella samhällsinstitutionerna tvingar de deporterbara att själva betala för reproduktionskostnaden. Även omsättningen av arbetskraften betalas av immigranterna själva och administreras av staten.

En annan aspekt av migrationspolitiken grundar sig i att undertryckandet av illegaliserad immigration fungerar som en strateg för att legitimera import av produktiv och flexibel arbetskraft. Den socialt motiverade immigrationen stävjas för att ge plats åt en ekonomiskt lönsam migration. Både den reguljära och irreguljära immigrationen blir en omsättbar vinstgenererande aktivitet som befriar svenska arbetsgivare och staten från reproduktionskostnader. Detta är en rationell

exploateringsform i den postindustriella ekonomin. Det svenska territoriet blir en exklusiv geografi för ekonomisk exploatering och mervärdesskapande.

Migrationspolitiken pressar ned deporterbara immigranter till en högexploaterad underklass i botten av den segmenterade arbetsmarknaden. Eventuell regularisering av individen villkoras med fortsatt exponering mot marknadskrafterna. Den deporterbara immigranten tvingas både som reguljär och irreguljär till ett tillstånd som commodifierad arbetskraft, som en simpel vara på arbetsmarknaden. Deporterbarheten driver arbetet mot dess ekonomiskt renaste form:

”Dessa arbetare, som styckevis måste sälja sig själva, utgör en vara som varje annan handelsartikel, och därför lika mycket underkastade alla konkurrensens växlingar, alla marknadens ostadigheter.” (Marx & Engels 1848/1903: 16)

Decommodification av de deporterbaras arbete via facklig reglering försvåras av fackföreningarnas oförmåga att hantera statens kriminalisering och repression mot gruppen. Deporterbara måste liksom den reguljära arbetskraften erbjudas tillgång till såväl arbetslöshetsförsäkringar som sociala förmåner och medlemskap, för att inte bli en bricka i spelet i polariseringen av den post-fordistiska arbetsmarknaden. Det krävs att fackföreningsrörelsen motsätter sig både kriminaliseringen och repressionen för att försvara enigheten och därmed sin egen förhandlingsstyrka.

7 Tidigare och framtida forskning

Temat kring irreguljär immigration är relativt outforskat, inte minst till en svensk kontext. Det har gjorts en del fallstudier och forskning kring immigranternas tillgång till sociala rättigheter (se exempelvis Lund Thomsen, et al. 2010; Baghir-Zada 2009; Holgersson 2011). I övrigt är litteratur i första hand inriktad på själva immigrationen som fenomen (exempelvis Borg & Nilsson 2005). Den internationella forskningen är något rikare. Bacons (2008) bok *Illegal People* är kanske den som går allra närmast den här uppsatsens infallsvinkel. Den redogör för fenomenet utifrån en amerikansk kontext, där exempelvis deporterbara tillåts arbeta formellt och där välfärdsstatens förmåner och regleringar inte är lika omfattande som i Sverige. Slutsatserna här är dock i enlighet med Bacon, när han konstaterar att sanktioner på arbetsplatserna försvagar deporterbaras möjligheter att organisera sig och kräva sina rättigheter.

Denna uppsats bidrar förhoppningsvis med nya perspektiv och problemformuleringar kring fenomenet deporterbarhet och immigranternas roll på arbetsmarknaden. Andra intressanta infallsvinklar kring temat hade varit att utreda mer noggrant den kontrollerade arbetskraftsinvandringens roll och konsekvenser i samband med de utvidgade möjligheterna via den nya lagen. En annan infallsvinkel hade varit att utreda mer ingående vilka effekter som deporterbart arbete har på den övriga arbetsmarknaden, om den är konkurrenshöjande eller kompletterande (se Yoshida & Woodland 2005; Brown 1992: 132).

8 Referenser

8.1 Litteratur, dokument och statistik

- Anderson, Bridget, 2010. "Migration, Immigration Controls and the Fashioning of Precarious Workers", *Work, Employment & Society*, vol. 24, s. 300-317.
- Bacon, David, 2008. *Illegal People: How Globalization Creates Migration and Criminalizes Immigrants*. Boston: Beacon Press.
- Baghir-Zada, Ramin, 2009. *Illegal Aliens and Health (Care) Wants: the Cases of Sweden and the Netherlands*. Diss. Malmö: Malmö högskola, 2009.
- Baldwin-Edwards, Martin, 2008. "Towards a Theory of Illegal Migration: Historical and Structural Components", *Third World Quarterly*, vol. 29, nr. 7, s. 1449-1459.
- Borg, Dominika – Nilsson, Robert, 2005. *Från asylsökande till illegal invandring: implikationer för svensk migrationspolitik*. Uppsala: Department of East European Studies, Uppsala University [Institutionen för Östeuropastudier, Uppsala universitet].
- Broeders, Dennis – Engbersen, Godfried, 2007. "The Fight Against Illegal Migration: Identification Policies and Immigrants' Counterstrategies", *American Behavioral Scientist*, vol. 50, s. 1592-1609.
- Brown, Chris, 1992. "Marxist Perspective", i Barry, Brian – Goodin, Robert E. (red.), *Free movement: ethical issues in the transnational migration of people and money*. University Park, Pa.: Pennsylvania State University Press.
- Cholewinski, Ryszard, 2005. *Irregular migrants: access to minimum social rights*. Strasbourg: Council of Europe Publishing. [Ursprunglig titel: *Migrant irréguliers: accès aux droits sociaux minimaux*]
- Cloke, Paul – Cook, Ian – Crang, Philip – Goodwin, Mark – Painter, Joe – Philo, Chris, 2009. *Practising Human Geography*. London: SAGE Publication Ltd.
- Conradson, David, 2005. "Focus groups", i Flowerdew, Robin – Martin, David (red.), *Methods in Human Geography*, 2a uppl. Essex: Pearson Education Limited, s. 110-127.
- De Genova, Nicholas P., 2002. "Migrant "Illegality" and Deportability in Everyday Life", *Annual Reviews Anthropol*, vol. 31, s. 419-447.
- Doomernik, Jeroen, 2004. "Migration and Security: The Wrong End of the Stick?", i Van den Anker, Christien (red), *The Political Economy of New Slavery*. New York: Palgrave MacMillan, s. 37-54.
- Düvell, Franck, 2011. Paths into Irregularity: "The Legal and Political Construction of Irregular Migration", *European Journal of Migration and Law*, vol. 13, s. 275-295.

- EC, 2004. Council decision 2004/573/EC, *Official Journal of the European Union*, L261, s. 28-35.
- EC, 2007. Decision No 575/2007/EC of the European Parliament and of the council, *Official Journal of the European Union*, L144, s. 45-65.
- EC, 2009. Directive 2009/52/EC of the European Parliament and the of the council, *Official Journal of the European Union*, L168, s. 24-32.
- Engbersen, Godfried – Broeders, Dennis, 2009. "The State versus the Alien: Immigration Control and Strategies of Irregular Immigrants", *West European Politics*, vol. 32, nr. 5, s. 867-885.
- Esaiasson, Peter – Gilljam, Mikael – Oscarsson, Henrik – Wängnerud, Lena, 2009. *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 3:e uppl. Stockholm: Norstedts juridik.
- Europeiska kommissionen, 2009a. Europa: Sammanfattning av EU-lagstiftningen. *Schengenområdet och Schengensamarbetet*. Elektronisk referens: <http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/free_movement_of_persons_asylum_immigration/l33020_sv.htm>, hämtad: 2012-01-08.
- Europeiska kommissionen, 2009b. Europa: Sammanfattning av EU-lagstiftningen. *Dublin II-förordningen*. Elektronisk referens: <http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/free_movement_of_persons_asylum_immigration/l33153_sv.htm>, hämtad: 2012-01-08.
- Europeiska kommissionen, 2009c. Europa: Sammanfattning av EU-lagstiftningen. *Eurodacsystemet*. Elektronisk referens: <http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/free_movement_of_persons_asylum_immigration/l33081_sv.htm>, hämtad: 2012-01-08.
- Europeiska kommissionen, 2010. Home Affairs. *Visa Information System (VIS)*. Elektronisk referens: <http://ec.europa.eu/home-affairs/policies/borders/borders_it_vis_en.htm#>, hämtad: 2012-01-08.
- Eurostat, 2011. *Government revenue, expenditure and main aggregates – Total general government expenditure*. Elektronisk referens: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do>>, hämtad: 2011-12-20.
- Fcfp, 2008. *Även papperslösa har rättigheter på jobbet!*. Stockholm: Fackligt center för papperslösa. Elektronisk referens: <http://www.fcfp.se/sites/default/files/Pappersl%C3%B6sa_r%C3%B6d_A5-folder_Korr_100311.pdf>, hämtad: 2012-01-08.
- Frontex, 2011. Frontex: Liberas, Securitas, Justitia. *Tasks*. Elektronisk referens: <http://www.frontex.europa.eu/origin_and_tasks/tasks/>, hämtad: 2012-01-08.
- Färnbo, Mikael, 2011. "Inga papperslösa i Byggnads", *Dagens Arena*, 2011-11-22.
- Göransson, Ingemar – Holmgren, Anna, 2006. *Kollektivavtalet: det skrivna löftet*. Malmö: Elanders Berlings AB.
- Hansen, Peo, 2007. "EU Migration policy in the Post-Amsterdam Era: The Contradictions between Migrant "integration", Flexible Labour Immigration and Refugee Protection", i Berggren, Erik – Likic-Brboric, Branka – Toksöz, Gülay – Trimikliniotis, Nicos (red.), *Irregular Migration: Informal Labour*

- and Community: A Challenge for Europe*. Maastricht: Shaker Publishing BV, s. 21-39.
- Hjarnø, Jan, 2003. *Illegal immigrants and developments in employment in the labour markets of the EU*. Aldershot: Ashgate.
- Holgersson, Helena, 2011. *Icke-medborgarskapets Urbana Geografi*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet, 2011.
- Khosravi, Shahram, 2006. "Territorialiseraad mänsklichkeit: irreguljära immigranter och det nakna livet", i SOU 2006:37, de los Reyes, Paulina (red.), *Om välfärdens gränser och det villkorade medborgarskapet*. Stockholm: Fritzes, s. 283-310.
- Khosravi, Shahram, 2010. "An Ethnography of Migrant "Illegality" in Sweden: Included Yet Excepted?", *Journal of International Political Theory*, vol. 6, nr. 1, s. 95-116.
- LO, 2008. *Kongressprotokoll: del 2, LO:s 26: ordinarie kongress*. Stockholm: LO-tryckeriet.
- Larsson, Mats, 2010. *Facklig anslutning år 2010*. Stockholm: Los Arbetslivsenhet.
- Lawrence, Sophia – Ishikawa, Junko, 2005. *Social Dialogue Indicators: Trade union membership and collective bargaining coverage: Statistical concepts, methods and findings*. Working Paper No. 59. Geneve: ILO.
- Lund Thomsen, Trine – Bak Jørgensen, Martin – Meret, Susi – Hviid, Kirsten – Stenum, Helle (red.), 2010. *Irregular Migration in a Scandinavian Perspective*. Maastricht: Shaker Publishing BV.
- Mandel, Ernest 1964/1969. *Introduktion till marxismens ekonomiska teori*. Översättning av Sandin, Gunnar – Olofsson, Gunnar. [Ursprungligen publicerad i *Les Cahiers du Centre d'Etudes Socialistes*].
- Maroukis, Thanos – Iglicka, Krystyna – Gmaj, Katarzyna, 2011. "Irregular Migration and Informal Economy in Southern and Central Eastern Europe: Breaking the Vicious Cycle?", *International Migration*, vol. 49, nr. 5, s. 129-156.
- Marx, Karl – Engels, Friedrich, 1848/1903. *Det kommunistiska manifestet*. Stockholm: Elektronisk referens: <<http://runeberg.org/komanifest/>>, hämtad: 2012-01-08.
- McKay, Sonia – Markova, Eugenia – Paraskevopoulou, Anna, 2011. *Undocumented Workers' Transitions: Legal Status, Migration, and Work in Europe*. London: Routledge.
- Migrationsverket, 2007. *Årsredovisning 2007*. Elektronisk referens: <http://www.migrationsverket.se/download/18.56e4f4801246221d25680001010/arr_2007.pdf>, hämtad: 2012-01-08.
- Migrationsverket, 2010. *Årsredovisning 2010*. Elektronisk referens: <http://www.migrationsverket.se/download/18.46b604a812cbcd7dba800023153/%C3%85rsredovisning_2010.pdf>, hämtad: 2012-01-08.
- Mikkelsen, Jens, 2011a. "Malmö under ytan", *Sydsvenskan*, 2011-06-12.
- Mikkelsen, Jens, 2011b. "Billström: De ska inte ha ersättning", *Sydsvenskan*, 2011-06-16.

- Mitchell, Don, 1998. *The Lie of the Land: Migrant Workers and the California Landscape*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Mitchell, Don, 2000. "Commentaries", *Environment and Planning*, vol. 32, s. 761-768.
- Mitchell, Don, 2007. "Work, Struggle, Death, and Geographies of Justice: The Transformation of Landscape in and Beyond California's Imperial Valley", *Landscape Research*, vol. 32, nr. 5, 559-577
- Neuman, William Lawrence, 2011. *Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches*. 7th ed. Boston: Allyn and Bacon.
- Persson, Ann, 2011. "Ny asylpolitik ska få 700 fler tvångsutvisade", *Dagens Nyheter*, 2011-05-25.
- Proposition 1990/91:195. *Om aktiv flykting- och immigrationspolitik m.m.* Stockholm: Arbetsmarknadsdepartementet.
- Proposition 1996/97:25. *Svensk migrationspolitik i globalt perspektiv*. Stockholm: Utrikesdepartementet.
- Proposition 1997/98:173. *Verkställighet och återvändande – en del av asylprocessen*. Stockholm: Utrikesdepartementet.
- Proposition 2003/04:50. *Åtgärder för att kartlägga asylsökandes identitet, m.m.* Stockholm: Utrikesdepartementet.
- Proposition 2004/05:170. *Ny instans- och processordning i utlännings- och medborgarskapsärenden*. Stockholm: Utrikesdepartementet.
- Proposition 2007/08:147. *Nya regler för arbetskraftsinvandring*. Stockholm: Justitiedepartementet.
- Regeringen, 2011. *Ramöverenskommelse mellan regeringen och Miljöpartiet de gröna om migrationspolitik*, 2011-03-03.
- Regeringskansliet, 2010. Regeringens webbplats om mänskliga rättigheter. *Invandring och svensk asylpolitik*. Elektronisk referens: <http://www.manskligarattigheter.gov.se/extra/pod/?id=2&module_instance=5&action=pod_show&navid=66&subnavid=2&subnavinstance=5>, hämtad: 2012-01-08.
- SAC, 2011. SAC Syndikalisterna: en fri kämpande fackförening. *Papper åt alla – ingen är illegal*. Elektronisk referens: <<http://coopsite.sac.se/ny/04/utanpapper.html>>, hämtad: 2012-01-08.
- Sassen, Saskia, 1994. "The Informal Economy: Between New Developments and Old Regulations", *The Yale Law Journal*, vol. 103, nr. 8, s. 2289-2304.
- SCB, 2011. "Löner för arbetare inom privat sektor", *Sveriges officiella statistiska meddelanden*, am 57, sm 1101.
- Schierup, Carl-Ulrik – Hansen, Peo – Castles, Stephen, 2006. *Citizenship, and the European Welfare State: a European Dilemma*. Oxford: Oxford University Press.
- SFS 2006:575. *Svensk författningssamling: Lag om särskild skattekontroll i vissa branscher*. Stockholm: Elanders Gotab.
- Skatteverket, 2011. Arbetsgivaravgifter. Elektronisk referens: <<http://www.skatteverket.se/foretagorganisationer/forarbetsgivare/socialavgifter/arbetsgivaravgifter.4.233f91f71260075abe8800020817.html>>, hämtad: 2012-01-08.

- Slavnic, Zoran, 2007. ”Informalisation of the Economy and the Recommodification of Labour”, i Berggren, Erik – Likic-Brboric, Branka – Toksöz, Gülay – Trimikliniotis, Nicos (red.), *Irregular Migration: Informal Labour and Community: A Challenge for Europe*. Maastricht: Shaker Publishing BV, s. 134-149.
- Socialstyrelsen, 2010. ”Papperslösa”, *Social Rapport 2010*, s. 267-292.
- SOU 2004:110. Gränskontrollutredningen. *Gränskontrolllag: effektivare gränskontroll: betänkande*. Stockholm: Fritzes.
- Tapinos, Georges, 2000. ”Irregular Migration: Economic and Political Issues”, i OECD, *Combating the Illegal Employment of Foreign Workers*. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), s. 13-44.
- Toksöz, Gülay, 2007. ”Informal Labour Markets and the Need for Migrant Workers: The Case of Turkey from a Comparative Perspective”, i Berggren, Erik – Likic-Brboric, Branka – Toksöz, Gülay – Trimikliniotis, Nicos (red.), *Irregular Migration: Informal Labour and Community: A Challenge for Europe*. Maastricht: Shaker Publishing BV, s. 183-198.
- UNHCR, 1951/2010. *Convention and Protocol: Status of Refugees*. Geneve: UNHCR.
- Valentine, Gill, 2005. ”Tell me about...: Using Interviews as a Research Methodology”, i Flowerdew, Robin – Martin, David (red.), *Methods in Human Geography*, 2a uppl. Essex: Pearson Education Limited, s. 110-127.
- Winchester, P. M. Hilary, 2010. ”Qualitative Research and its Place in Human Geography”. Hay, Iain (red.), *Qualitative Research Methods in Human Geography*. Oxford: Oxford University Press, s. 1-21.
- Wreder, Johanna, 2009. ”Papperslösa ska få bli medlemmar i Livs”, *LO-tidningen*, 2009-06-03.
- Yoshida, Chisato – Woodland, Alan D., 2005. *The Economics of Illegal Immigration*. Basingstoke: Palgrave.

8.2 Intervjuer och konversationer

- Ahmed, 2011. *Före detta deporterbar*, 37 år. Intervju: 2011-12-08.
- Blom, Susanne, 2011. *Ombudsman*, Hotell- och restaurangfacket avdelning 5 syd. Intervju: 2011-12-06.
- Gustafsson, Anna, 2011. *Politisk sekreterare*, Moderaterna Malmö stad. Intervju: 2011-12-07.
- Hamid, 2011. *Deporterbar*, 52 år. Intervju: 2011-12-06.
- Hassan, 2011. *Före detta Deporterbar*, 53 år. Intervju: 2011-12-05.
- Jansson, Eva-Lena, 2011. *Riksdagsledamot och migrationspolitisk talesperson*, Socialdemokraterna. Intervju: 2011-12-07.
- Lars F, 2011. *Biträdande chef*, Gränspolisenheten i Malmö. Intervju: 2011-12-13.
- Nexbo, Joakim, 2011. *Kassör*, Svenska Målaresförbundet avdelning 2 södra. Intervju: 2011-12-21.
- Parisa, 2011. *Asylsökande*, 47 år. Intervju: 2011-12-06.

Persson, Bertil, 2011. *Ombudsman*, Handelsanställdas förbund avdelning 1, Malmö. Intervju. 2011-12-08.

Rahim, 2011. *Deporterbar*, 50 år. Intervju: 2011-12-05.

Rahm, Johan, 2011. *Presschef*, Migrationsverket. E-mail: 2012-01-05.

Ramin, 2011. *Deporterbar*, 28 år. 2012-12-05

Svärd, Jan, 2011. *Ansvarig för integrationsfrågor*, IF Metall. E-mail: 2011-12-21.